

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та
інформаційних технологій
Кафедра підприємництва і права

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти магістр

на тему: «Механізм залучення інвестицій для реалізації бізнес-процесів
підприємства»

Виконала: здобувачка вищої освіти
за освітньою програмою

Підприємництво

спеціальності 076 Підприємництво
та торгівля

ступеня вищої освіти магістр

групи 1

Ярова Дарія Василівна

Керівник:

Рецензент: Кладько Володимир

Миколайович

Полтава – 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Визначення інвестицій як провідного чинника економічного зростання підприємств	8
1.2. Механізм залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства	13
Висновки до розділу	1
.....	26
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	27
2.2. Оцінка механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства	34
Висновки до розділу	2
.....	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВА	42
3.1. Удосконалення механізму залучення інвестицій в підприємство	42
3.2. Ефективність фінансування бізнес-проектів	49
Висновки до розділу	3
.....	58

.....	
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми. Інвестиційна діяльність є одним із шляхів залучення або утворення ресурсів для створення умов дієвого функціонування сільськогосподарських підприємств. В Україні помічається стійка тенденція до значного браку інвестиційних ресурсів через агресію Російської Федерації. Низький рівень розвитку інвестиційної та фінансово-кредитної системи негативно вплинув на використання наявних виробничих ресурсів, якість і конкурентоспроможність продукції, а також на технічне та технологічне переозброєння галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні правові, економічні й соціальні умови інвестиційної діяльності України зафіксовані у законі «Про інвестиційну діяльність» [45]. Теоретичні й практичні аспекти інвестиційної діяльності досліджують у роботах Тітенко З. [54], Демчук Н. [21], Вяткін П. [17], Кучеренко Ю. [32], Свиноус І. В., Ібатуллин М. І., Сало І. А., Трофімова Г. В., Рудич О. О., Свиноус Н. І. [47], Білоус С. [7], Нечипорук О. [40], Одноріг М. [41]. Але механізм залучення інвестицій щодо реалізації бізнес-проектів підприємства під час воєнного стану є недостатньо дослідженим.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету на 2021-2026 рр. за темою: «Якість і безпечність продукції у внутрішній і зовнішній торгівлі та торговельне підприємництво: сучасні вектори розвитку і перспективи» (Державний реєстраційний номер: 0121U110650 від 18.04.2021 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційного дослідження є розробка і обґрунтування теоретичних, науково-методичних й практичних положень та рекомендацій удосконалення механізму заохочування інвестицій щодо відтворення бізнес-проектів підприємства.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі наукові завдання:

– проаналізувати теоретичні основи механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-процесів підприємства;

– здійснити діагностику механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-процесів підприємства;

– запропонувати шляхи удосконалення формування механізм залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства.

Об'єктом дослідження є формування механізму залучення інвестицій щодо реалізації бізнес-проектів підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних й прикладних аспектів механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства.

Методи дослідження. Теоретичні та методологічні засади дослідження засновані на діалектичному методі, системному підході щодо вивчення соціально- економічних процесів і явищ, напрацювань науковців в теорії і практиці ринкових відносин у аграрному секторі, рекомендаціях наукових та дослідницьких організацій, нормативно-правових документах, які стосуються розвитку аграрних формувань. Поставлені в кваліфікаційній роботі завдання вирішувалися за допомогою наступних методів: абстрактно-логічного (при вивченні поняття інвестицій і пов'язаних категорій, формулюванні теоретичних узагальнюючих висновків); монографічного (щодо відображенні процесів формування і використання інвестиційного потенціалу сільськогосподарського підприємства у динаміці); статистико-економічного – для порівняння, групування та відображення емпіричних показників (для виявлення специфіки і особливих рис інвестування), при дослідженні змін показників в часі; графічного (для наочного відображення результатів дослідження); розрахунково-конструктивного (під час прогнозування можливих варіантів розвитку економічних процесів із урахуванням змін різноманітних чинників); економіко-математичного моделювання (під час оптимізації посівних площ підприємства).

Інформаційна база. Інформаційно-аналітичну основу дослідження утворили законодавчі та нормативні акти України, офіційні документи Державної служби статистики України, Головного управління статистики

Полтавської області, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також дані річної та поточної звітності сільськогосподарських підприємств.

Елементи наукової новизни. Певні положення і висновки кваліфікаційної роботи містять наукову та практичну цінність. До елементів наукової новизни можемо віднести:

удосконалено:

– тлумачення поняття «механізм залучення інвестицій» на базі декомпозиції існуючих підходів та трактування даного терміну як «сукупності методів, форм і важелів управління ефективним використанням інвестиційного потенціалу для реалізації бізнес-проектів підприємства».

Практична значущість. Більшість положень кваліфікаційної роботи доведено до рівня рекомендацій, практична реалізація яких на базі підприємства Миргородського району Полтавської області сприятиме підвищенню ефективності його інвестиційної діяльності.

Апробація результатів роботи. Ключові результати досліджень за тематикою роботи узагальнено на II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічний менеджмент агропродовольчої сфери в умовах глобалізації економіки: безпека, інновації, лідерство» (м. Полтава 27 вересня 2024 р.) та IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава 14 листопада 2024 р.).

Публікації. Базові положення та результати кваліфікаційної роботи надруковано у наукових працях (додаток А).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінках, робота містить 21 таблицю, 13 рисунків та 5 додатків. Список використаних джерел складає 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Визначення інвестицій як провідного чинника економічного зростання підприємств

Інвестиції – це ключовий чинник економічного зростання на кожному рівні соціальної та економічної системи підприємств, що є загальновизнаною тезою в більшості наукових досліджень. Особливу увагу цьому приділяють на рівні економіки підприємств. Дослідники погоджуються, що саме інвестиції є основним джерелом розвитку та платформою для реалізації різноманітних інновацій, зокрема у сферах управління як нематеріальними активами (маркетинг, структура організації, персонал), також й матеріальними ресурсами (основні фонди та фінанси). Попри значний обсяг наукових напрацювань, зокрема в дисертаційних роботах, існує чимало прогалин і суперечностей у теоретичному обґрунтуванні базових аспектів. Це стосується також неточностей у методичному забезпеченні та практичному застосуванні в корпоративному секторі інвестиційного менеджменту. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення теоретичних досліджень, спрямованих на вдосконалення підходів до управління інвестиційною привабливістю підприємств [41, с. 109].

Теоретичне дослідження механізмів стимулювання інвестицій у контексті запровадження бізнес-проектів підприємств слід розпочати з уточнення терміну «інвестиції». Для формування автором визначення цього терміну було проведено аналіз інформаційних джерел [24, с. 12; 30, с. 7; 37, с. 15; 51, с. 12; 32, с. 82; 35, с. 7], у результаті чого виокремлено різні підходи до трактування поняття різними авторами. Особливу увагу зосереджено на визначеннях, представлених у дисертаційних дослідженнях, які пройшли процедури рецензування та були успішно захищені.

У табл. 1.1 представлені різні трактування поняття «інвестиції».

Трактування поняття «інвестицій» в науковій літературі

Автор	Поняття інвестицій
Дзеніс В. О. [24, с. 4]	Інвестування коштів у грошовій або інших формах орієнтоване щодо створення, придбання чи оновлення основних засобів, збільшення обігових фондів і впровадження маркетингових заходів, які сприяють досягненню соціальних, економічних та екологічних результатів, виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт
Кац О. А. [30, с. 8]	Перетворення інтелектуального та майнового капіталу підприємства в збільшення нематеріальних, матеріальних і фінансових активів та невиробничих (природних) ресурсів, що стають об'єктами підприємницької або іншої діяльності, яка спрямована на отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту
Миронюк Т. І. [37, с. 5]	У різних формах інвестування капіталу підприємства в розвиток нематеріальних, матеріальних і фінансових активів із метою підвищення ефективності виробництва
Сорока Л. М. [51, с. 7]	Усі типи фінансових, інтелектуальних та матеріальних ресурсів, що інвестуються у підприємства, бізнес-проекти і програми, сприяючи розвитку і виробничій й невиробничій сфер та підприємницької діяльності щодо отримання прибутку і досягнення соціального ефекту
Борсук О. М. [10, с. 9]	Майнові та немайнові активи, що інвестуються або залучаються до виробничо-комерційної діяльності з метою отримання прибутку чи підвищення економічного потенціалу підприємства, забезпечуючи позитивний вплив як усередині, так і поза його межами
Матрос О. М. [35, с. 6]	Сукупність фінансових, матеріальних і нематеріальних активів, а також трудових ресурсів, які залучаються в підприємницьку та іншу діяльність, спрямовану на отримання економічного прибутку, соціального та екологічного ефекту
Палка І. М. [42, с. 5]	Інвестування капіталів у різних формах в різні об'єкти господарської діяльності із метою отримання прибутків чи досягнення іншого результату
Лабенко О. М. [33, с. 8]	Інвестиції охоплюють, із точки зору макроекономіки, всі типи ресурсів, які включають відшкодування витрат на попередні вкладення і частину приросту доданої вартості. При цьому вони забезпечують безперервність процесу розширеного відтворення. Інвестиції на мікроекономічному рівні – це капіталовкладення в вигляді матеріальних, фінансових і нематеріальних активів у об'єкти підприємницької діяльності, що спрямовані на їх розвиток чи досягнення соціального ефекту

Джерело: побудовано автором за даними науковців

Головною відміною рисою серед усіх вказаних трактувань – це відсутність єдиного підходу щодо визначення основної суті ознаки інвестицій. Проаналізовані визначення можна поділити на дві групи умовно.

В першій групі автори [51; 32; 33; 52] розглядають інвестиції як один із різновидів цінностей, які є об'єктом певного виду роботи. Інша група авторів [24; 31; 34; 38; 41] трактує інвестиції процесом, що пов'язаний із рухом цінностей. Найбільше широкий підхід міститься в роботі Лабенко О. М. [33, с. 5], де інвестиції розглядаються одночасно як група цінностей і як процес, залежно від рівня розвитку економічної системи.

Підхід, що визначає інвестиції лише як процес вкладання чи трансформації певних цінностей, є неправильним. Адже інвестиції – це ресурс, основною характеристикою якого є його роль як об'єкта вкладення. Процеси вкладення та управління в цьому контексті науковцями запропоновано абстрагування відсутнісі ознаки даного ресурсу, що дає можливість точніше його визначити [37, с. 7].

На основі аналізу існуючих підходів поняття «інвестування аграрних формувань» можна визначити як «сукупність дій, які виконуються персонами аграрного бізнесу та спрямовані у вкладення капіталу у різні форми чи об'єкти господарської системи з метою досягнення визначених цілей. Ці заходи реалізуються у встановлені строки з урахуванням додаткових ризиків, пов'язаних із природно-кліматичними та соціально-демографічними умовами, а також іншими специфічними факторами аграрного виробництва».

З точки зору теорії людського капіталу, персонал та організаційна структура є основними джерелами створення додаткових (порівняно із середньоринковими) грошових потоків на вкладений капітал. Однак дослідники не звернули увагу на маркетинг підприємств. Доцільно його розглядати у великому сенсі й трактувати об'єктом інвестицій, що пов'язано із посиленням взаємодії підприємства з ринковим середовищем [48]. Маркетинговий напрям також повинен бути врахований і визначений як об'єкт вкладення інвестиційних ресурсів підприємства.

Критерієм ефективності вкладення, як основним орієнтиром інвестиційного процесу, є єдиним критерієм, який має бути однозначно врахований у працях, що проаналізовані. Однак багато авторів також звернули

увагу на необхідність досягнення соціального ефекту від інвестицій. При цьому питання екологічної ефективності інвестицій залишилися поза увагою. В умовах зростання вартості ресурсів та погіршення екологічної ситуації в Україні, проблеми ресурсо- й енергозбереження набувають першочергового значення, а ефективність ресурсна стає основою економічної результативності діяльності підприємства [49, с. 65].

Визначення поняття інвестицій має відгукуватись вимогам дефініції, яка включає вичерпний перелік ресурсів, що вкладаються, напрямки їх використання та очікувані результати. З огляду на необхідність врахування цих складових, інвестиції потрібно трактувати як вкладення матеріальних, фінансових та нематеріальних активів в господарську діяльність підприємства, що спрямовано на оновлення основних та підвищення ефективності засобів, зміну номенклатури та поповнення оборотних засобів, зростання ефективності системи управління, укріплення фінансового стану підприємств, придбання і створення інноваційних продуктів і технологій, формування ключових компетенцій персоналу та укріплення ринкових позицій. Це, в свою чергу, дозволить досягти економічних, екологічних і соціальних ефектів [57, с. 90].

Формулювання головних понять у галузі залучення інвестицій дозволяє наочно продемонструвати їх ієрархію, взаємозв'язок та логіку наведеної послідовності (рис. 1.1). Відповідно, інвестиції – це об'єкт управління, що має низку характерних ознак, що пов'язано із діяльністю конкретної галузі. Визначення поняття інвестиційної діяльності є важливим чинником для оцінки інвестиційної привабливості. Привабливість підприємства для інвестування визначається його інноваційним розвитком. Інвестиційна діяльність є важливим елементом економічного розвитку підприємств та держави в цілому. Вона охоплює не лише фінансові вкладення, але й включає в себе стратегічні дії, спрямовані на розвиток інфраструктури, технологій та людського капіталу. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [45] досить лаконічно визначає інвестиційну

діяльність як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави, спрямованих на реалізацію інвестицій.

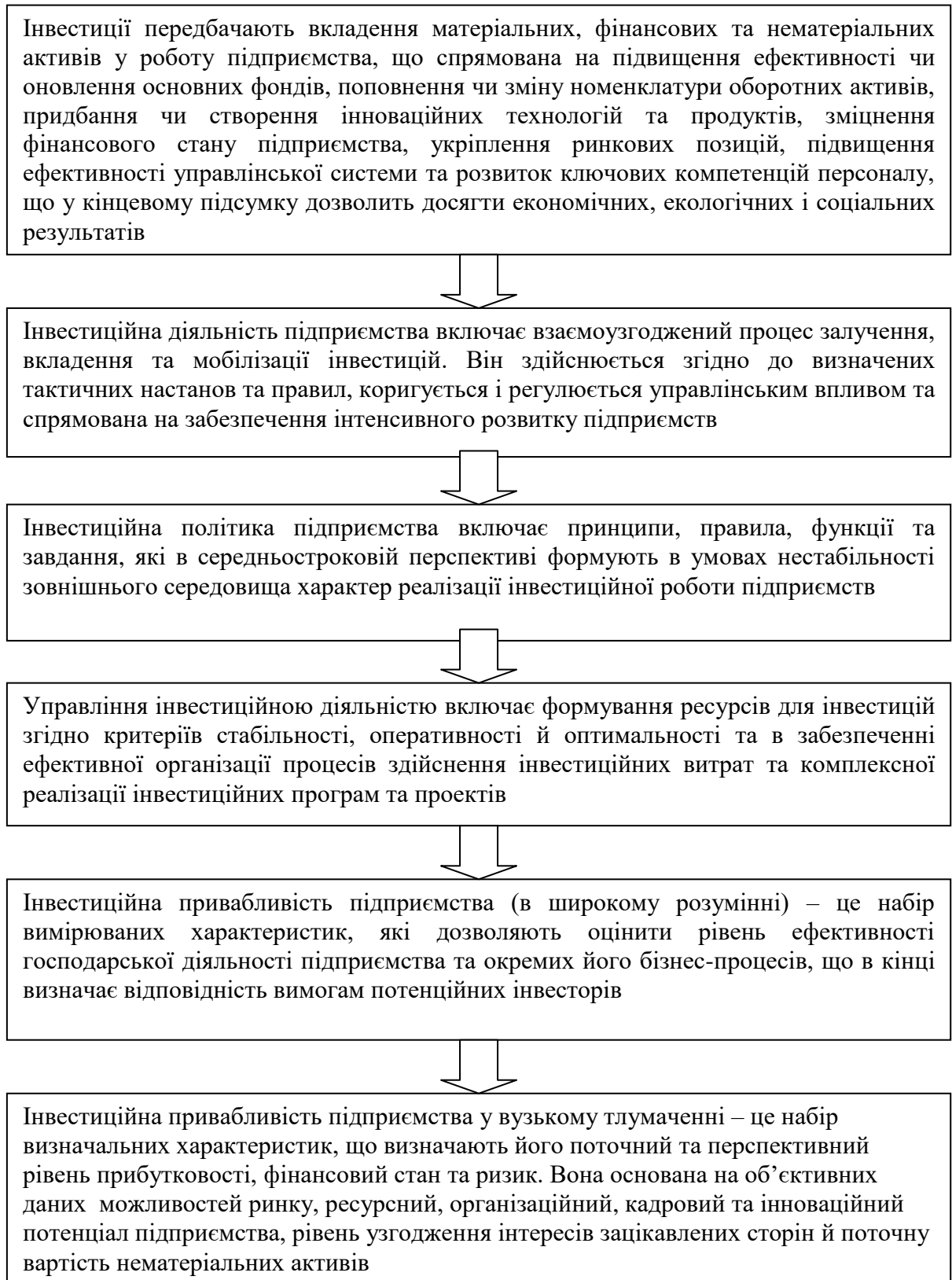


Рис. 1.1. Послідовність і логіка визначення основних понять в сфері управління інвестиційною привабливістю підприємства

Джерело: [47, с. 233]

Цикл управління інвестиційною роботою включає формування ресурсу для цієї діяльності. Основними імперативами цього процесу є оперативність, стабільність і оптимальність, при цьому в більшості інцидентів основним чинником оптимальності є мінімізація витрат на інвестиційний ресурс. Ключовою основою процесу управління інвестиційною роботою є саме реалізація інвестиційних витрат в процесі комплексної реалізації інвестиційних оперативність і програм [57, с. 89].

Відповідно, інвестиції є потужним фінансовим інструментом, який сприяє розвитку, відкриттю та розширенню бізнесу. Існує три основні типи інвестицій: технологічні, ресурсні та фінансові. Незалежно від типу, залучення інвестицій є вигідним як для підприємців, так і для інвесторів. Механізм вкладень дає можливість інвесторам збільшувати свої фінанси, сприяти розвитку економіки країни та задовольняти суспільний попит на якісні товари та послуги [26].

Україна є усе більш привабливою із точки зору логістики і зв'язків із західними країнами. Статус кандидата на вступ до ЄС є потужним сигналом для інвесторів. Вони вже починають «закріплювати свої позиції» на економічному фронті, щоб здобути конкурентні переваги після закінчення війни. Проблема забезпечення світового населення продовольством стає глобальною, і потреба в ньому не є еластичною (не залежить від цін на продукти харчування). Тому інвестиційна привабливість агросектору України набуває особливого значення.

1.2. Механізм залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства

Інвестиційне забезпечення роботи аграрних підприємств охоплює перелік економічних механізмів, різноманітних умов, важелів, заходів й

ресурсів, що забезпечують реалізацію проекту та в довгостроковій перспективі сприяють змінам у кількісних і структурних характеристиках підприємства, його переходу до нового якісного рівня та здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища.

Зв'язок основних економічних категорій представлено на рис. 1.2.

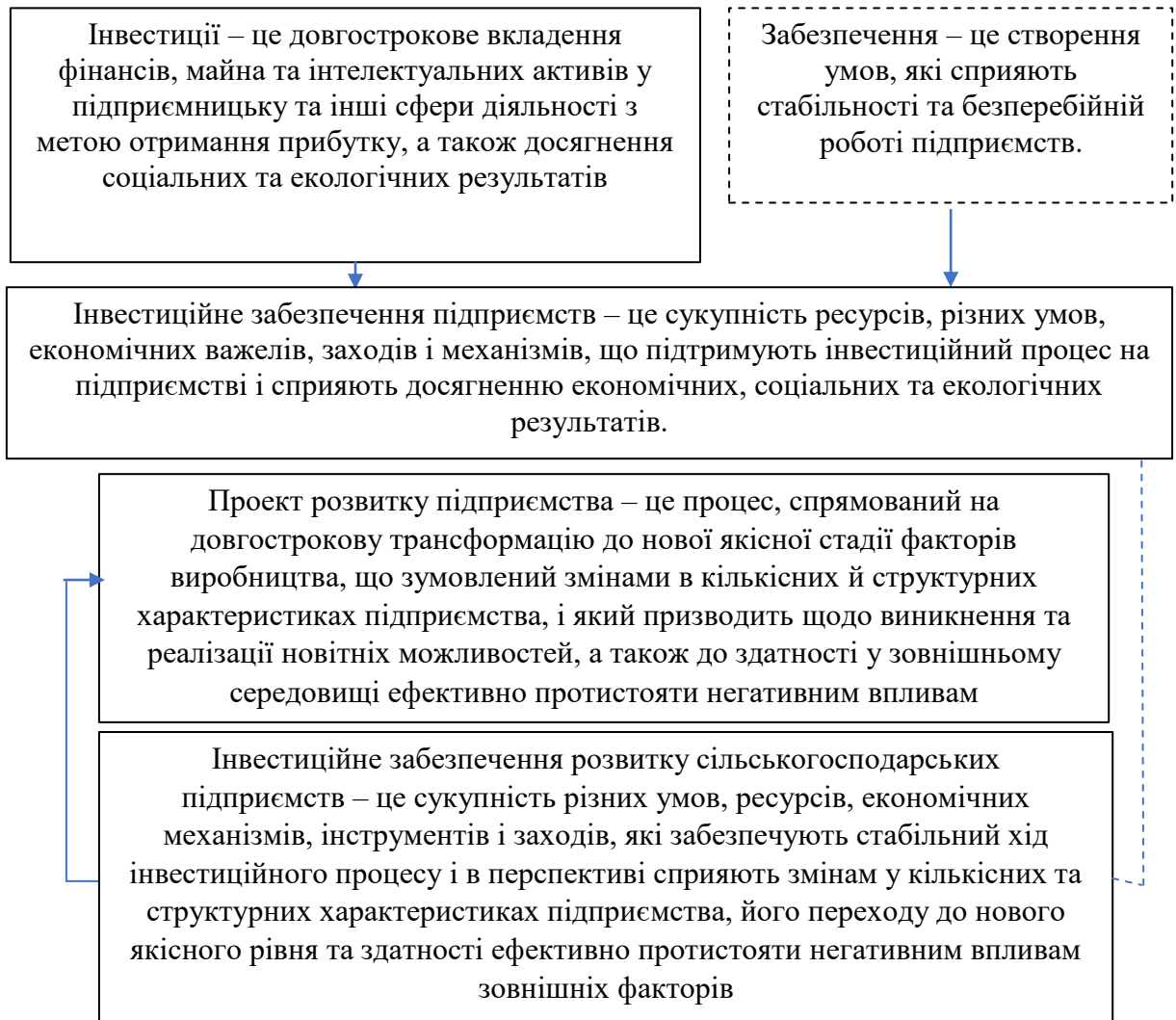


Рис. 1.2. Взаємний зв'язок економічних категорій «інвестиції», «інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств» та «розвиток підприємства»

Джерело: [24, с. 7]

При аналізі економічної категорії «інвестиції» в практичному контексті потрібно виділяти такі складові інвестиційного забезпечення роботи підприємств [24, с. 6]: ресурсне забезпечення, що включає сукупність фінансових, трудових, нематеріальних, матеріальних і природних ресурсів,

необхідних для реалізації інвестиційних проектів і програм та інституційне забезпечення.

У умовах кризи, важливими стають питання визначення перспективних напрямків інвестиційної роботи підприємства, наприклад, розробка інвестиційної стратегії для суб'єкта господарювання. Ефективним інструментом є стратегічне планування інвестиційної роботи. На початку реалізації інвестиційної стратегії підприємств часто стикаються з обмеженнями щодо наявних інвестицій. Однак, із розвитком інвестиційного ринку в Україні зростають потенційні можливості підприємства для розширення обсягу інвестиційної діяльності, використання різноманітних нематеріальних активів та фінансових інструментів [34, с. 167].

Етапами стратегічного управління, згідно з науковою літературою, є наступні основні заходи:

- формулювання місії підприємств;

- встановлення чи коригування цілей;

- окреслення стратегій або «стратегічного набору» і визначення заходів для їх впровадження;

- визначення послідовності дій в часових рамках та фіксація цього в документах певного типу (проектах, планах, програмах), що є інструментами для досягнення цілей та реалізації стратегії;

- організація виконання планових завдань;

- облік, аналіз виконання цих завдань і контроль [31, с. 254].

Дирекція підприємства обирає господарські рішення, в тому числі і в інвестиційній сфері, навіть за умов невизначеності чи підвищеного ризику. Стратегічне управління тісно пов'язано із прийняттям інвестиційних рішень, так як його завданням є погодження довгострокових цілей підприємств з потрібними ресурсами щодо досягнення. В рамках обраної стратегії розвитку, підприємству слід розробити часткові стратегії, які будуть враховувати потенціал різних сфер діяльності та підрозділів. Інвестиційна стратегія має бути важливою складовою частиною системи стратегічного

управління підприємства, особливо в контексті планування, оскільки в поєднанні із іншими стратегіями (зокрема, інноваційною) вона формує основні напрямки розвитку. Інвестиційна стратегія є ключовим інструментом для розробки а також реалізації управлінських рішень у сфері інвестиційної роботи підприємств [32, с. 83].

Науковцями інвестиційна стратегія розглядається як система довгострокових цілей або завдань інвестиційної роботи, а також засобів і шляхів для їх реалізації. Однак існує також процесний підхід до трактування поняття «інвестиційна стратегія». Зокрема, згідно Лабенко О. М., інвестиційна стратегія передбачає процес формування систем довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємств і вибір найбільш ефективних методів щодо їх досягнення [33, с. 17].

Аналогічне визначення можна знайти в наукових працях Ляхович Л. А., де під «інвестиційною стратегією» розуміється процес її розробки [34, с. 167]. Однак деякі науковці трактують поняття «стратегічне планування інвестиційної діяльності» як синонім «інвестиційної стратегії». Зокрема, за думкою групи авторів, стратегічне планування інвестиційної діяльності є однією із ключових складових стратегічного управління підприємства, яке полягає у створенні системи заходів, що узгоджені за часом, виконавцями і ресурсами, і направлених на отримання прибутку через інвестиції в найбільше перспективні напрямки діяльності підприємства із урахуванням ситуації ринку [5, с. 15]. Процеси розробки інвестиційної стратегії складається з кількох елементів, які ілюструються на рис. 1.3. Вказана послідовність та зміст основних етапів формування інвестиційної стратегії підприємств відповідають загальноприйнятим принципам і методологічним підходам, що застосовуються в економічній теорії та практиці. Без обґрунтованих інвестицій підприємство не досягне ринкового успіху, якщо не буде забезпечена узгодженість дій в сферах інвестування, базою якої є інвестиційна стратегія.

В той же час інвестиційна стратегія має ґрунтуватися на загальній

стратегії економічного розвитку підприємства та відповідати їй за цілями та етапами реалізації інвестиційної стратегії на підприємстві.

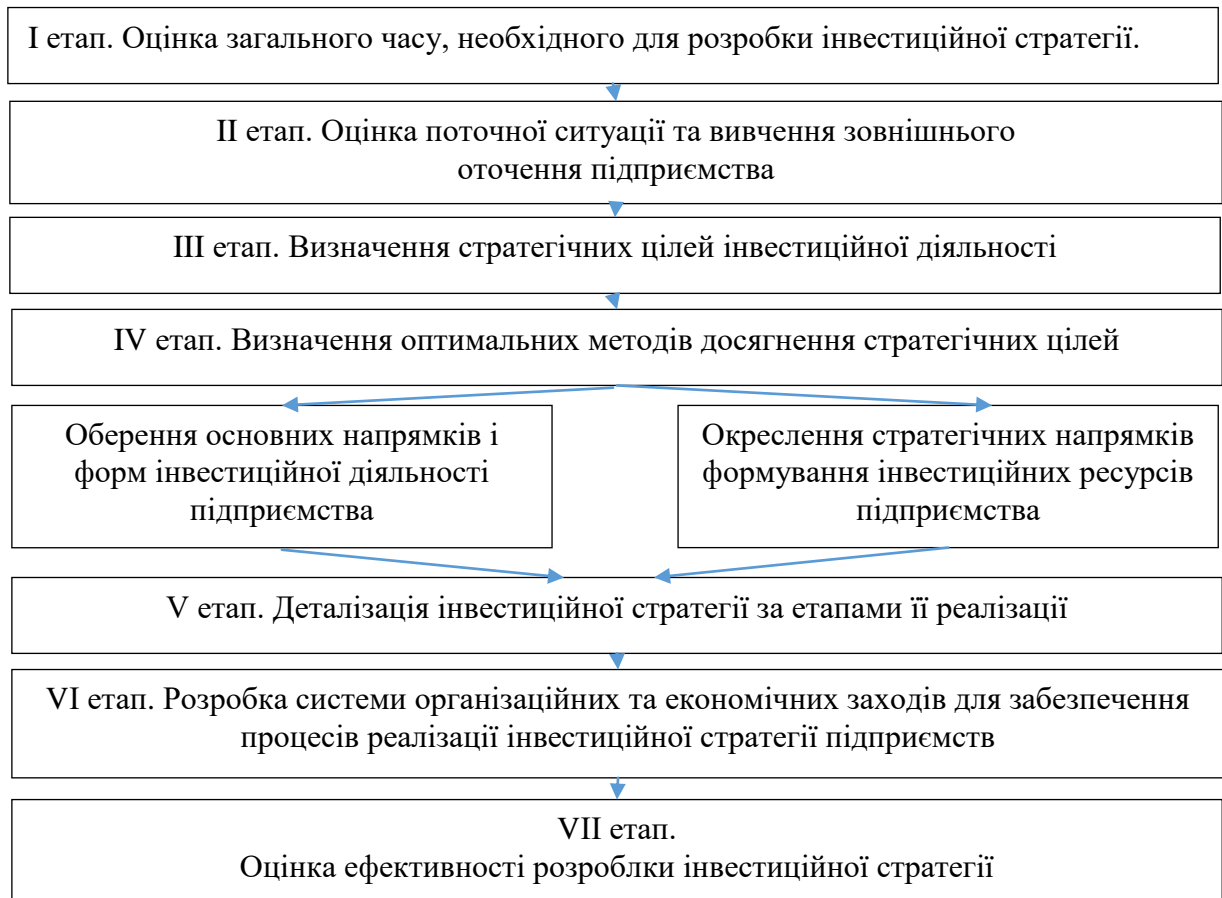


Рис. 1.3. Етапи створення інвестиційної стратегії підприємств

Джерело: [34, с. 167]

Враховання взаємозв'язку інвестиційної стратегії із іншими елементами стратегічного планування дозволяє значно збільшити її ефективність. Існує кілька типів інвестиційних стратегій, таких як стратегія обмеженого зростання, стратегія пришвидшеного зростання, стратегія інерційного зростання і комбінована стратегія.

Розробка інвестиційної стратегії підприємств у умовах сучасної складної економічної ситуації обумовлена великими змінами, які відбуваються у зовнішньому середовищі суб'єктів господарювання. У цих умовах управління інвестиційною роботою підприємств на основі традиційних теоретичних підходів стає недостатнім. Необхідно

впроваджувати адаптивні методи управління, які дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни навколишнього середовища. У кризових умовах успіх досягне те підприємство, яке здатне інтегрувати зміни зовнішнього середовища в свою інвестиційну стратегію. Поширення кризових явищ ускладнює залучення необхідних інвестиційних ресурсів і реалізацію інноваційних ідей, тому більшість підприємств обирають більш обережну стратегію для підтримки стабільного фінансового стану.

Повномасштабна війна стала новим чинником, що впливає на рівень інвестиційної активності в Україні. Індекс інвестиційної привабливості країни в першій половині 2022 року знизився до рекордно низького рівня 2,17 бали з 5 можливих, що є найнижчим показником з 2013 року, проте у 2023 р. піднявся до 3,15 балів. Однак, незважаючи на складну ситуацію, 75% компаній планують продовжити свою діяльність на українському ринку, а 45,0 % планують інвестувати в країну навіть в умовах війни. Інвестори найбільше зацікавлені в таких секторах, як агропромисловість, ІТ, енергетика, фармацевтика, будівництво, FMCG, нерухомість та інші [59].

Загалом, бізнес адаптувався до умов війни і має необхідні ресурси для функціонування, незважаючи на труднощі. Це підтверджується операціями з експортом та імпортом, а також надходженнями до бюджету. Підприємства коригують свої пріоритети, багато з них орієнтуються на виконання державних замовлень, що дозволяє економіці продовжувати свою діяльність, а банківська система працює стабільно. Робота над інвестиційними проєктами ускладнена, але підприємства переміщують своє обладнання на більш безпечні території, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси. Відкриті порти дають надію на відновлення аграрного сектору. Підприємці сподіваються на зростання експорту та підтримку від партнерів, водночас у повсякденній діяльності покладаються на власні ресурси [59].

Збільшення невизначеності за умов глобальної фінансової та економічної кризи підвищує важливість інвестиційних стратегій для забезпечення ефективного розвивання підприємства. Розробка таких стратегій є ключовою частиною загального процесу стратегічного

управління. Урахування зв'язку інвестиційних стратегій із іншими елементами стратегічних планів підприємства підвищує її результативність. Процес створення інвестиційних стратегій повинен ґрунтуватися на комплексному аналізі особливостей галузі, внутрішніх характеристик підприємства та зовнішнього економічного і правового середовища.

В Україні інвестиційну привабливість мають як традиційні галузі, такі як аграрний сектор, військово-промисловий комплекс, туризм, чорна металургія так і нові напрямки, зокрема ІТ та креативна економіка. Однією з найбільших можливостей є агропромисловий комплекс. Україна одна із трьох провідних світових експортерів аграрної продукції, відіграючи важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Інвестиції в новітні аграрні технології, зокрема в виробництво екологічно чистої продукції, можуть значно підвищити ефективність і прибутковість агробізнесу в країні [61].

Незважаючи на бойові дії, які завдали значних збитків українським підприємствам, бізнес адаптується до нових умов. У 2023 р., після початку повномасштабної агресії Росії, в Україні було зареєстровано понад 69,3 тис. нових фізичних осіб-підприємців. Це свідчить про те, що навіть в умовах війни українці активно розвивають підприємницьку діяльність. Водночас в Україні були створені інвестиційні можливості для підтримки бізнесу (рис. 1.4).

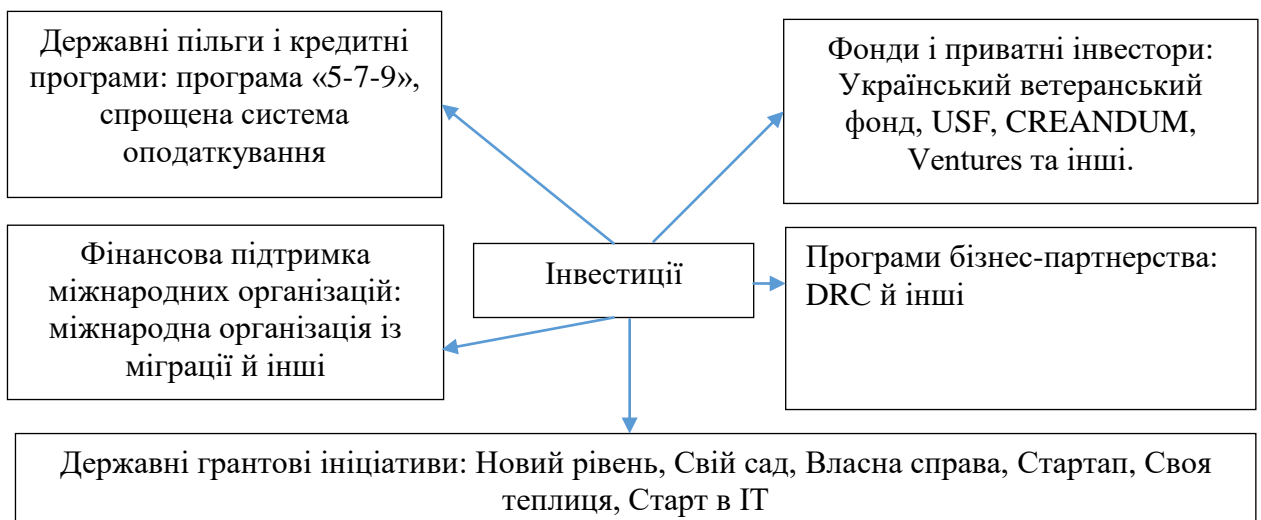


Рис. 1.4. Інвестиційні можливості для підтримки бізнесу України в під

час воєнного стану, 2022-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [14]

«ЄРобота»(державна програма) пропонує гранти, сума яких залежить від виду діяльності та кількості створених робочих місць. У рамках цього урядового проєкту підприємці можуть отримати наступні гранти: «Власна справа» – мікрогранти на відкриття або розвиток бізнесу; «Новий рівень» – гранти для розвитку переробної промисловості; «Свій сад» – державне фінансування для створення саду; «Своя теплиця» – кошти на розвиток тепличного господарства; «Старт в ІТ» – фінансування на навчання за ІТ-спеціальностями (в розробці); «Стартап» – грант для реалізації стартапу, зокрема в ІТ-сфері (в розробці) [14].

Центр «Український фонд стартапів» (USF) надає безповоротне фінансування до \$35 тис. для проєктів, які сприяють наближенню перемоги України. Підприємці в інфраструктурній відбудові, сферах оборони, кібербезпеки, освіти та охорони здоров'я можуть подавати свої проєкти для отримання цього гранту. (DRC) Данська рада в справах біженців реалізує програми бізнес-партнерства, що підтримує аграрний сектор та харчову промисловість в Україні. Партнерство ґрунтується на співінвестуванні, де DRC надає грант до \$ 20 тис., а партнер має забезпечити власний внесок, що становить до 50,0 % від загальної вартості проєкту [14].

Програма «Конкурентоспроможна економіка України» націлена на відновлення бізнесу і підтримку безперервності, надаючи до 50 грантів загальною сумою більше 36 млн грн. Розмір грантів може варіюватися з 600 тис. грн до 1,2 млн грн, а терміни подач заявок триває до 24 липня 2023 р. Український ветеранський фонд запроваджує програму мікрофінансування для бізнесу ветеранів та їх родини, з бюджетом 10 млн грн та максимальним відшкодуванням на одну заявку до 20 тис. грн. Міжнародна організація з міграції проводить конкурс для підтримки економіки України, надаючи 270 мікропідприємствам до € 4,5 тис. і 100 малим підприємствам до € 20 тис. для відновлення робочих місць та виробництва критичних товарів.

У березні 2022 р. Верховна Рада прийняла зміни до Податкового кодексу України, що ввели 40 нововведень щодо бізнесу під час воєнного стану. Це включає спеціальні режими оподаткування для ФОПів, звільнення від сплати єдиного податку для ФОП першої та другої груп, а також звільнення від сплати ЄСВ для всіх ФОПів. Крім того, ФОПи та юридичні особи можуть сплачувати єдиний податок із обороту в розмірі 2,0 %, що звільняє від податку на прибуток та ПДВ. У період воєнного стану та 180 днів після його завершення скасовано вимоги щодо приросту нових робочих місць та подачі звітності [14].

Інвесторські кошти можуть бути використані бізнесом для таких цілей: реалізація нових проєктів, розширення діяльності (відкриття нових філій, запуск нових продуктів), викуп частки партнера, що виходить із бізнесу чи для застосування інвестицій замість кредитних ресурсів [25].

У 2023 р. програма державної підтримки для переробних підприємств забезпечила фінансування для 9 підприємств Полтавської області на загальну вартість 39,5 млн грн. Ці підприємства повинні створити 140 нових робочих місць. Зокрема, в ТОВ «Миргородська олія» отримали грант у розмірі 429,0 тис. грн для закупівлі обладнання для виготовлення гірчиці та хрону, зобов'язавшись створити п'ять робочих місць. Фермерське господарство «Краєвиди Полтавщини» отримало грант у розмірі 1 млн 123 тис. грн для придбання обладнання щодо виготовлення сирів. Найбільше проєктів подали підприємці з агросфери, а також у сферах харчування та виробництва товарів [27]. Незважаючи на війну, понад 16 % інвесторів вважають інвестиції в землю сільськогосподарського призначення надійними, оскільки ціни на землю іще не підвищились до 70,0 %, як очікується після 1 січня 2024 р. Цей актив, за оцінками багатьох науковців, є найменш вразливим щодо кризових ситуацій і приносить від 8 % річного прибутку.

Економічна безпека аграрної сфери є одним із ключових чинників стабільного розвитку економіки країни, особливо у державі з великим агропромисловим потенціалом. Забезпечення економічної безпеки цієї галузі

вимагає системного підходу до управління ресурсами, зменшення ризиків, пов'язаних із зовнішніми та внутрішніми викликами, а також активної державної підтримки. В глобальному контексті інвестиції в український агросектор мають численні переваги (табл. 1.2). Зрозумілий потенціал агросектору України та його переваги забезпечують стабільний інтерес інвесторів до цього сегменту економіки.

Таблиця 1.2

Переваги вкладення інвестицій в аграрний сектор України, 2023 р.

Критерій	Особливості
Великий аграрний потенціал	В Україні розташовані одні із найбільших земельних ресурсів Європи, з загальною площею сільськогосподарських угідь приблизно 42 млн га (ці дані не враховують тимчасових окупованих територій). Це створює великі можливості щодо розвитку різних напрямків і агробізнесу
Експортний потенціал	Україна – це одна із найбільших світових експортерів олійних культур, зерна, олії соняшнику та інших аграрних товарів. І під час воєнного стану у 2023 році країна експортувала агропродовольчі товари в обсязі \$ 23,6 млрд, що тільки на 15,0 % нижче за рекордний показник 2021 р.
Інноваційний потенціал	Впровадження інноваційних сільськогосподарських технологій, зокрема сільськогосподарської автоматизації, прецизійне землеробство, розвиток біотехнологій, вирощування органічної продукції та створення екологічно чистих і енергоефективних рішень в виробництві, приваблює інвесторів, що розглядають можливості отримання високої врожайності та доходності із кожного га сільськогосподарських угідь
Підтримка уряду	Уряд України завзято підтримує аграрний сектор і сприяє залученню інвестицій. Наприклад, реалізуються колективні ініціативи із міжнародними фінансовими організаціями для післявоєнного відновлення країни. Крім того, ведеться інтенсивна робота по залученню інвестицій за допомогою державних органів, зокрема Урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій та Міністерства закордонних справ
Законодавча влада	У січні 2023 року Верховна Рада України ухвалила законопроекти № 8298 та № 8299 (зміни до Податкового та Митного кодексів), спрямовані на надання додаткової підтримки бізнесу під час воєнного стану. У травні 2023 року був зареєстрований проект Закону № 9266 «Про електронні аграрні розписки», який має на меті введення нового фінансового інструменту для кредитування аграрного сектора

Джерело: побудовано автором за даними [3; 60]

Потенційних інвесторів, окрім переваг, турбують також локальні проблеми інвестицій у аграрний сектор, які характерні і для певних регіонів, й для періоду воєнного стану.

Головні проблеми можемо виокремити у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Головні проблеми внесення інвестицій в аграрний сектор України, 2023 р.

Критерій	Особливості
1	2
Недостатнє правове забезпечення охорони прав інвесторів в аграрній сфері	Нестабільність у законодавстві, недостатній захист права власності та несприятливі умови інвестиційного середовища створюють значні ризики для інвестора. Відсутність прозорих механізмів у праві, недосконалість судової системи і корупція України є серйозними перепонами для залучення іноземних інвестицій і знижують зацікавленість внутрішніх інвесторів

Продовж. таблиця 1.3

1	2
Застаріла інфраструктура та технологічне устаткування	Велика кількість сільськогосподарських підприємств України стикаються із відсутністю необхідного технологічного обладнання і проблемою застарілої інфраструктури. Ускладнюють процес інвестування і нестача сучасних систем водовідведення, зрошувальних систем, сховищ і доріг
Високі відсоткові ставки за кредитами та відсутність доступів до фінансування і	Багато сільськогосподарських підприємств має обмежені доступи до фінансування і значною мірою залежать від позик. Завищені відсоткові ставки та складнощі з отриманням кредитів значно ускладнюють інвестиційну діяльність у сільському господарстві. Неможливість залучати довгострокові кредити та обмежена кількість фінансових установ, які спеціалізуються на підтримці аграрного сектору, що перешкоджає його стабільному розвитку. Програма «Доступні кредити 5-7-9» спрямовано на підтримку малого та середнього бізнесу у доступі до банківських позик, але вона не вирішує проблему залучення доступних фінансових ресурсів для великих агропромислових корпорацій
Недостатній рівень кваліфікації та знань працівників аграрної сфері	Низький рівень кваліфікації й відсутність сучасних знань у сфері технологій, виробництва та управління стримують розвиток сільського господарства. Важливо стимулювати підвищення рівня освіти та професійних навичок працівників аграрного сектору для забезпечення його прогресу
Введення другого етапу земельної реформи	Незважаючи на середнє зростання вартості 1 га землі на 30,0 % під час воєнного стану (за даними Міністерства аграрної політики), із 1 січня 2024 р. залишається спірним питання впровадження другого етапу земельної реформи. Це включає надання юридичним особам доступів до ринку землі й обговорення доцільності продажів землі іноземним інвесторам. Необхідно створити умови для того, щоб компанії могли легально та прозоро інвестувати в українську землю
Витрати на логістику	Із початком воєнного стану, у зв'язку із блокуванням морських портів та подорожчанням перевезень залізницею, вартість логістики підвищилась у 5-6 разів. В окремих випадках кошти на транспортування аграрної продукції становили до 2/3 її вартості. Тому важливо розвивати альтернативні ланцюги постачання
Страховка воєнних ризиків	У зв'язку із постійними обстрілами та ракетними атаками із боку сусідніх країн потенційні інвестори утримуються від великих інвестицій в аграрний сектор. Враховуючи це, доцільно впровадити систему страхування від воєнних ризиків

Джерело: побудовано автором за даними [3]

Отже, бізнес-клімат України, незважаючи на повномасштабне вторгнення, поступово відновлюється завдяки фінансовій допомозі та пільговим програмам, підтриманим урядом і міжнародними організаціями. Це створює можливості для розвитку підприємців і започаткування власного бізнесу. Однак процес розробки інвестиційної стратегії у підприємстві включає кілька етапів: формулювання мети, визначення цілей, оцінка зовнішнього середовища, розробка політики у сфері інвестицій. Підхід до механізмів залучення інвестицій в економіку регіонів показано на рис. 1.5.

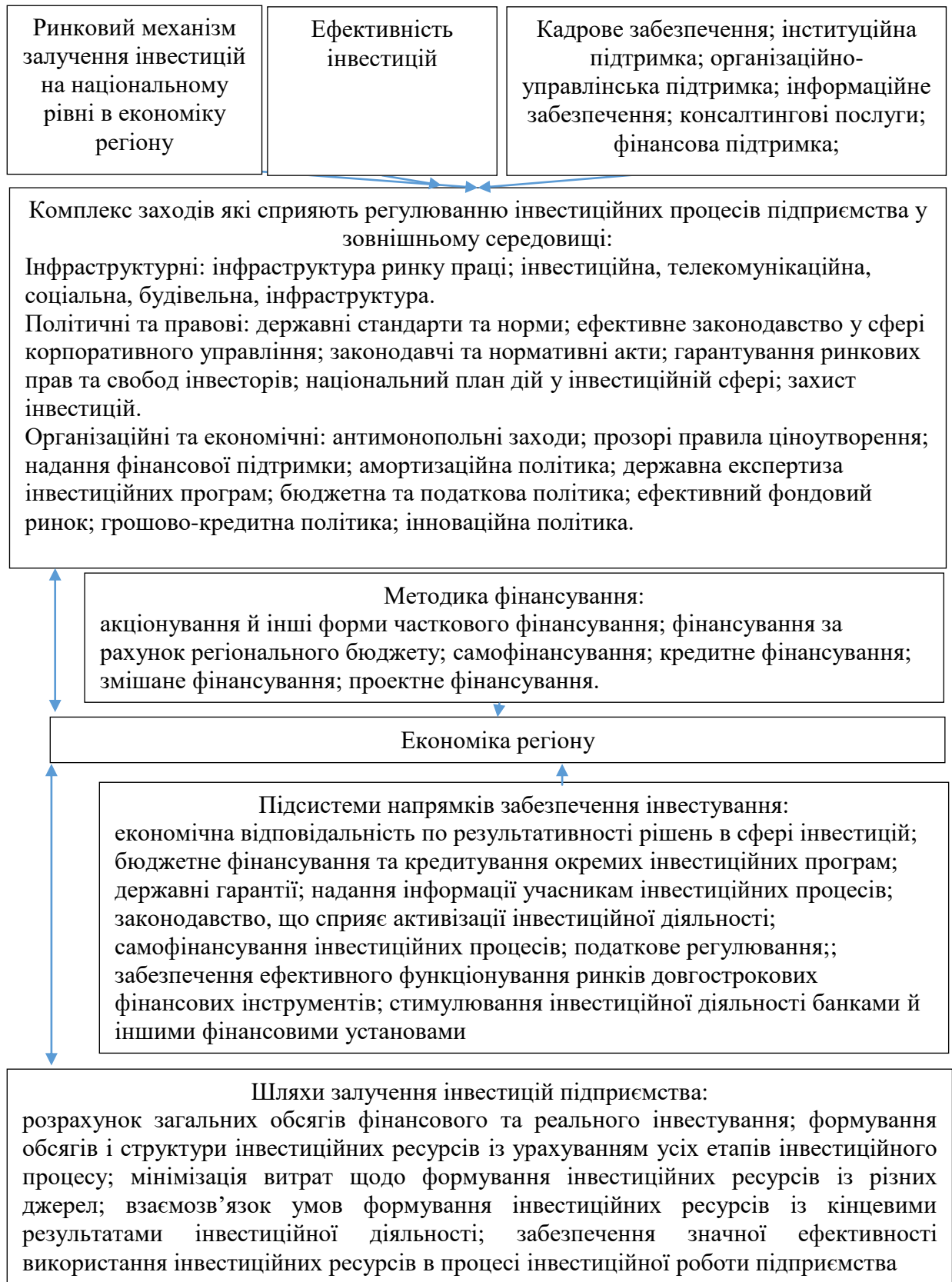


Рис. 1.5. Механізми залучення інвестицій у підприємства

Джерело: дороблено автором за даними [43]

Механізм залучення інвестиційних ресурсів в підприємство повинен базуватися на бюджетно-податкових, концептуальних принципах

впровадження інституціонально-правових, грошових, кредитних та територіальних і організаційних механізмах. Це передбачає розробку спеціальної державної політики, яка спрямована на залучення інвестицій і ґрунтується на аналізах макроекономічних показів, визначенні пріоритетними напрямками для вкладень інвестицій та принципах їх збільшення.

На регіональному рівні основними шляхами реалізації державної інвестиційної політики є: інвестування в найбільш ефективні та стратегічно важливі регіональні проекти; активна участь держави в інвестиційному процесі, що може проявлятися через пряме фінансування або участь у фінансуванні інвестиційних програм; контроль за реалізацією інвестиційних проектів та їх функціонуванням через створення умов для мотивації потенційних інвесторів інвестувати в пріоритетні для держави напрямки економіки регіону відповідно до поточної економічної ситуації; мінімізація ризиків та максимізація вигід для приватних інвесторів; аналіз регіонального ринку пропозицій; виявлення та залучення потенційних інвесторів; створення сприятливого середовища для ефективної реалізації інвестиційної діяльності; збільшення надходжень до бюджетів і покращення соціальної інфраструктури; надання інформаційної державних гарантій та підтримки [43].

Механізми забезпечення інвестицій інноваційної діяльності в аграрному секторі формується і через ринкові механізми, й через внутрішні корпоративні механізми певних підприємств. Однак основну роль під час формування економічних та правових механізмів залучення, спрямованості та стимулювання інвестицій, орієнтованих на інноваційний розвиток, відіграє держава. Результативність вкладення інвестицій в регіонах України залежить від державної і регіональної інвестиційної політик, ефективність якої формується наявністю чітких механізмів організаційного та економічного впровадження.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичних основ механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства дозволив сформулювати такі висновки:

1. Визначено, що інвестиції є основним фактором економічного розвитку, який забезпечує зростання ефективності господарської діяльності, оновлення основних засобів, впровадження інновацій та створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств. Вони сприяють не лише економічним, а й соціальним та екологічним змінам, що робить їх багатогранним інструментом розвитку. –

2. Досліджено, що науковці розглядають інвестиції як процес вкладення цінностей або як ресурс, що має різні форми – фінансові, матеріальні, нематеріальні. Проте найбільш збалансованим є підхід, який поєднує обидва аспекти, враховуючи особливості об'єкта та процесу інвестування. З огляду на статус кандидата на вступ до ЄС, Україна стає привабливим об'єктом для іноземних інвесторів. Особливо перспективним є аграрний сектор, який може слугувати основою для зростання економіки в поствоєнний період.

3. Механізм залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокового розвитку, зміцненні фінансової стабільності та підвищенні конкурентоспроможності. Він включає як ресурсне, так і інституційне забезпечення, що охоплює використання фінансових, трудових, матеріальних і нематеріальних активів у поєднанні з ефективним стратегічним управлінням. У сучасних умовах економічної нестабільності важливим є впровадження адаптивних методів управління інвестиціями, що дозволяють підприємствам швидко реагувати на зовнішні виклики. Інвестиційна стратегія має інтегруватися з загальною стратегією розвитку підприємства та враховувати галузеві особливості, що підвищує ефективність використання ресурсів і сприяє інноваційному зростанню. Успішна реалізація інвестиційних проектів залежить від створення сприятливого середовища,

яке формується через поєднання державної підтримки, стимулювання приватного капіталу та раціонального розподілу ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство із обмеженою відповідальністю, яке знаходиться у Полтавській області Миргородському районі, веде самостійну, ініціативну і систематичну господарську діяльність на особистий ризик із метою отримання доходів (прибутків).

Організаційна структура і систему управління підприємством представлено у додатках Б та В.

Земельні ресурси є важливим елементом для аграрного підприємства. Склад і структура сільськогосподарських угідь ТОВ викладені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка складу та структури земельних угідь ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. до 2019 р., %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Загальна земельна площа, га	3701,0	3593,0	3593,0	3593,0	3593,0	97,1
у т. ч. сільськогос- подарських угідь, га	3651,0	3543,0	3543,0	3543,0	3543,0	97,0
з них – рілля, га	2996,0	2895,0	2895,0	2895,0	2895,0	96,6
Структура угідь, %:						
загальна земельна площа, га	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x
у т. ч. сільськогос- подарських угідь	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6	x
з них – рілля	81,0	80,6	80,6	80,6	80,6	x

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

Загальна площа сільськогосподарських угідь ТОВ складає 3593,0 га, з яких 3543,0 га займає рілля. Площа сільськогосподарських угідь підприємства протягом досліджуваного періоду зменшилась на 108,0 га, або на 3,0 % й в 2023 р. становила 3543,0 га. Площа ріллі скоротилась на 101,0 га,

або на 3,4 %.

Розглянемо середньооблікову кількість працівників підприємства, що працюють у аграрній сфері (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка середньооблікової кількості працівників та завантаженість їх земельними ресурсами у ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. до 2019 р., %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, осіб	72	71	67	67	63	87,5
у т. ч. у рослинництві	72	71	67	67	63	87,5
Навантаження на одного середньорічного працівника, га: земельних угідь	50,7	49,9	52,9	52,9	56,2	110,8
ріллі	41,6	40,8	43,2	43,2	46,0	110,4

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

Згідно даних табл. 2.2 можемо зробити висновок, що кількість працівників підприємства в період з 2019 по 2023 р. зменшилась на 9 осіб (12,5 %). Всі працівники працюють у сфері рослинництва. У 2023 році навантаження на земельні угіддя на 1 середньооблікового працівника зростає на 5,5 га, або на 10,8 %, досягнувши 56,2 га, а на ріллю – 46 га на 1 особу.

Розумне використання усіх видів ресурсів – це важливий чинник забезпечення високого рівня конкурентоспроможності продукції аграрного підприємства, зниження витрат та підвищення ефективності його виробництва. Важливою характеристикою товариства з обмеженою відповідальністю є наявність відокремленого майна, що забезпечує матеріальні та технічні можливості його роботи, економічну самостійність та платоспроможність. Інформація про наявність та використання основних й оборотних засобів ТОВ подана в табл. 2.3. Згідно з даними цієї таблиці, протягом 2019-2023 рр. кількість активів підприємства зростає до 143509,0 тис. грн, що на 58386,0 тис. грн більше, або на 66,6 %. Збільшення

активів говорить про ефективне використання потенціалу в підприємстві.

Таблиця 2.3

Склад оборотних та основних засобів ТОВ, ефективність їх застосування, 2019-2023 рр., тис. грн

Показники	Роки					2023 р. до 2019 р., %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Усього активів	127429,0	114033,0	115617,0	146905,0	143509,0	112,6
Довгострокові (необоротні) активи	17656,0	27952,0	29355,0	25120,0	25248,0	143,0
з них основні засоби	17443,0	22130,0	28212,0	23370,0	23536,0	134,9
Основні засоби за первісною вартістю на кінець року	33828,0	42098,0	53324,0	52778,0	58364,0	172,5
Накопичена амортизація	147,0	157,0	175,0	209,0	247,0	168,0
Знос основних засобів	16385,0	19968,0	25112,0	29408,0	34828,0	212,6
Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року	0,2	0,2	0,2	0,3	0,6	x
Дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги	4849,0	1291,0	9691,0	14557,0	6846,0	141,2
Оборотні активи на кінець року	109773,0	86047,0	86218,0	121741,0	122920,0	112,0
Власний капітал	51007,0	55146,0	49714,0	61834,0	64003,0	125,5
Коефіцієнт покриття	1,2	1,1	1,1	0,1	0,1	8,3
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн	0,2	0,3	0,3	0,2	0,5	237,4
Фондозабезпеченість, тис. грн	477,8	624,6	796,3	659,6	612,3	128,1
Фондоозброєність, тис. грн	242,3	311,7	447,8	371,0	373,6	154,2

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

Збільшення приросту активів сталося через збільшення обсягу необоротних активів на 6549 тис. грн, або 22,4 %. Водночас вартість основних засобів у 2023 р. порівняно з 2019 р. зросла на 24576,0 тис. грн, або на 72,5 %. Позитивним є також зростання вартості оборотних активів у 2023 р. на 13147,0 тис. грн, що становить 12,0 %, що знижує ризики компенсації авансованого капіталу.

66,9 % вартості основних засобів було списано на витрати виробництва, що підтверджується коефіцієнтом зносу. Його збільшення на 0,4 в.п. у 2023 р. свідчить про зношеність виробничих засобів, що негативно позначається на діяльності підприємства.

Коефіцієнт покриття, важливий показник платоспроможності

підприємства, у 2023 р. становив 0,1 в.п., що характеризує достатність оборотних коштів для погашення боргів протягом року. Хоча показник і зменшився на 1,1 в.п. порівняно з попереднім періодом, він залишається в межах норми та вказує на достатній рівень оборотних коштів.

Фондозабезпеченість зросла на 134,5 тис. грн, або на 28,1 % порівняно з 2019 р. і становила 612,3 тис. грн. Фондоозброєність підприємства досягла 383,6 тис. грн, що на 131,3 тис. грн, або на 54,2 % більше порівняно з 2019 р.

З початку повномасштабного вторгнення підприємство зазнало непрямих збитків через бойові дії. Керівництво відчувало дефіцит матеріальних ресурсів, енергетичні проблеми та ускладнену логістику, однак аграрне підприємство змогло вистояти в складні часи. Стресостійкість, набута за десятиліття, допомогла забезпечити стабільність діяльності. Проте дефіцит механізаторів у 2022-2023 рр. негативно вплинув на ефективність роботи підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Ефективність роботи ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. до 2019 р., %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Собівартість вирощування, грн/ц: озимої пшениці	225,7	246,6	486,7	319,6	450,2	199,5
соняшнику	531,0	561,8	1267,6	679,2	1005,2	189,3
кукурудза на зерно	242,30	426,50	470,86	310,97	480,3	198,2
Урожайність, ц/га: озимої пшениці	52,9	51,9	50,9	40,5	42,8	80,9
соняшнику	28,2	23,5	27,3	24,9	27,6	97,9
кукурудза на зерно	86,0	72,9	63,9	55,8	55,2	64,2
Продуктивність праці (за чистим прибутком), тис. грн/особу	58,3	115,8	180,9	34,4	32,0	54,9
Чистий прибуток на 1 га ріллі, тис. грн/га	1,4	2,7	4,2	0,7	0,7	49,7
Затримки в сільськогосподарських роботах, люд.-год.	650,0	520,3	480,6	1200,0	680,3	104,7

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ та даних головних спеціалістів

Відповідно, результативність діяльності ТОВ знизилась, зокрема у

2023 р. продуктивність праці склала 32,0 тис. грн, що на 26,3 % менше, ніж у 2019 р. Відсутність достатньої чисельності кваліфікованих механізаторів призвела до значного зниження продуктивності, бронь не допомогла. Брак працівників ускладнив обробку полів, посів і збір врожаю, що погіршило показник врожайності. Зокрема, урожайність соняшнику зменшилась на 0,6 %, до 27,6 ц/га, а озимої пшениці – на 10,1 %, до 42,8 ц/га. Це спричинило втрату прибутку в 2023 р. чистий прибуток на один гектар ріллі знизився на 50,3 % й складав 0,7 тис. грн/га. Затримки сільськогосподарських робіт у 2023 р. зросли на 4,7 %, що особливо відчувалося під час виконання польових операцій, і негативно вплинуло на урожайність та графіки робіт підприємства.

Також спостерігалися збільшення фізичних навантажень на працівників. Оскільки роботи, які зазвичай виконували механізатори, приходилось виконувати вручну чи із допомогою обмеженої кількості техніки, завантаженість на працівників зросло (у 2023 р. завантаженість на одного працівника складало 46 ц/га). Це погіршило умови праці й збільшило ризики травм та виснаження.

Собівартість виробництва озимої пшениці зросла до 450,2 грн/ц, що на 224,5 грн/ц або 99,5 % більше, соняшнику – підвищилась до 1005,2 грн/ц, що на 474,2 грн/ц або 89,3 % більше ніж у 2019 р. Це свідчить про постійне підвищення витрат підприємства. В умовах гострих дефіцитів механізаторів керівництво товариства з обмеженою відповідністю зверталось до аутсорсингу, що підвищило витрати на оплату праці й забезпечення роботи, мало негативний вплив на прибутки підприємства.

Недостача кадрів є серйозною проблемою для підприємства. Переорієнтувати жінок, наприклад, на роботу з сучасною технікою складно, а підготовка нових трактористів та комбайнерів займає приблизно рік. Важливим фактором для вдосконалення спеціалізації сільськогосподарського виробництва є механізація та електрифікація.

Для визначення виробничого напрямку підприємства, оцінки галузевої структури товариства із обмеженою відповідністю та рівня спеціалізації,

доцільно провести розрахунок структури товарної продукції, що наведена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Склад та структура товарної продукції ТОВ, 2019-2023 рр.

Галузі та види продукції	Обсяги реалізації продукції у середньому за 2019-2023 рр. , ц	Товарна продукція у постійних цінах, тис. грн	Структура товарної продукції, %	№ виду продукції за питомою вагою у структурі
Рослинництво, всього:	х	23454,7	100,0	х
в т. ч. пшениця озима	15320,6	1574,2	6,7	5
гречка	7,0	2,5	0,01	10
кукурудза на зерно	93006,5	9976,8	42,5	1
ячмінь озимий	3385,0	322,9	1,4	8
ячмінь ярий	9731,8	928,4	4,0	6
сорго	3133,9	353,4	1,5	7
соняшник	19610,4	5573,5	23,8	2
соя	8324,2	1966,9	8,4	4
ріпак озимий	9679,4	2675,3	11,4	3
ріпак ярий	283,9	80,8	0,3	9
Всього по підприємству	х	23454,7	100,0	х

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ та даних головних спеціалістів

ТОВ спеціалізується на вирощуванні продукції, що є конкурентоспроможною та має високий попит на ринку, зокрема кукурудзи на зерно (42,5 % від загальної продукції), соняшнику (23,8 %) та озимого ріпаку (11,4 %).

Коефіцієнт спеціалізації складає 0,263. Аналіз фінансових результатів є важливим етапом оцінки ефективності роботи підприємства.

Для аграрного підприємства ключовими аспектами економічної безпеки є ефективне управління ресурсами, мінімізація витрат, наявність диверсифікованих джерел доходу, а також здатність швидко адаптуватися до змін на ринку. Надійна економічна безпека дозволяє підприємству не лише пережити кризові періоди, але й реалізовувати нові можливості для росту і розвитку.

Проведемо аналіз фінансових результатів діяльності підприємства в аграрній сфері, наведений у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Результати фінансової та господарської діяльності ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. від 2019 р., (+, -)
	2019	2020	2021	2022	2023	
Чистий дохід від реалізації продукції (послуг), тис. грн	103317,0	110979,0	85141,0	37878,0	152823,0	49506,0
Інші операційні доходи, тис. грн	3282,0	8517,0	1762,0	2285,0	3125,0	-157,0
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	9499,0	16224,0	13906,0	6583,0	12580,3	3081,3
Чистий прибуток, тис. грн	4139,0	7757,0	12120,0	2169,0	2015,0	-2124,0
Рентабельність підприємства, %	3,7	150,0	184,1	5,2	1,6	-2,1
Рентабельність активів, %	155,7	7,4	9,8	85,9	105,2	-50,5
Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, %	3,6	7,3	9,6	6,1	5,2	1,6

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

Протягом 2023 р., незважаючи на воєнний стан, рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції знизилася до 5,2 %, що все ж на 1,6 % перевищує показник 2019 р. Рентабельність підприємства у 2023 р. зменшилася до 1,6 %, що на 2,1 % менше порівняно з 2019 р. Інвестиції в аграрний сектор в умовах воєнного стану можуть бути складними через високий рівень невизначеності та ризиків. Проте аграрна галузь залишається ключовою складовою економіки, і правильно стратегічно спрямовані інвестиції можуть забезпечити довгострокові вигоди навіть в умовах війни. Покращення організаційних та економічних умов діяльності підприємства є важливим кроком для формування високого економічного результату, таких як зростання ефективності виробництва, підвищення обсягів виробленої продукції, поліпшення показників прибутковості й рентабельності, зростання

продуктивності праці та також зростання конкурентоспроможності підприємства.

2.2. Оцінка механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства

Управління інвестиційною діяльністю на підприємстві проводять директор та головні спеціалісти. Планування дозволяє ефективно вирішувати проблему, впроваджувати інноваційні знаходи та шукати джерела фінансування для їх реалізації. За результатами опитування, 24,2 % працівників ТОВ вважають основним інноваційним пріоритетом придбання новітніх матеріалів, порід тварин та сортів рослин, а 20,6 % підкреслюють важливість оновлення сільськогосподарської техніки. Відтак, головними інноваційними та інвестиційними напрямками підприємства є вклад коштів у техніко-технологічний розвиток, що зумовлено необхідністю оновлення матеріальної та технічної бази. Основними джерелами фінансування проектів розвитку є позичені, залучені, грантові та власні фінансові інструменти, а також інші формати капіталу (рис. 2.1).



Рис. 2.1. Джерела фінансування проектів розвитку ТОВ, 2023 р.

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

В інвестиційній роботі товариства з обмеженою діяльністю дирекція надає значну увагу фінансовому забезпеченню, наприклад джерелам фінансування, оскільки всі інвестори мають свої особливості, недоліки та переваги. Легкістю, доступністю і здатністю щодо швидкої мобілізації відрізняються внутрішні джерела фінансування. Вони дають можливість зберігати контроль над власністю та управлінням підприємством без втручання сторонніх осіб.

Інвестиційний процес, що є основою кругообігу інвестицій, має власний механізм, який у аграрному підприємстві зображено на рис. 2.2.



Рис. 2.2. Головні стадії інвестиційних процесів ТОВ, 2019-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними спеціалістів ТОВ

Аграрне виробництво ТОВ стикається з низкою економічних і природних ризиків, таких як епідемії, коливання ціни на пальне, шкідники, несприятливі погодні умови, неврожай чи навпаки, надвиробництво продукції. Кожен із цих факторів може впливати на підсумкові результати реалізації інвестиційного проєкту і терміни їхньої окупності, які, в свою

чергу, визначає обсяг необхідних інвестицій. Зовнішні фактори також мають негативний вплив на вартість проєктів. Воєнна агресія проти України серйозно погіршила інвестиційний клімат, корупція і слабка судова система також становлять серйозні перепони. Окрім цього, підприємство стикається з такими проблемами, як зростання цін на енергоносії, трудова міграція, тіньова економіка, валютні обмеження, часті зміни законодавства і складні процедури мобілізації, неефективна система оподаткування. Позитивною зовнішньою зміною є скасування мит та квот на український експорт, введення «транспортного безвізу» з ЄС та створення Україні статусу кандидата на вступ щодо Європейського Союзу. За світовим досвідом, інвестування в інноваційну діяльність є найбільш перспективним видом вкладеннями капіталу.

Проєкт розвитку товариства передбачають впровадження інновацій та забезпечення їхнього фінансування (рис. 2.3).

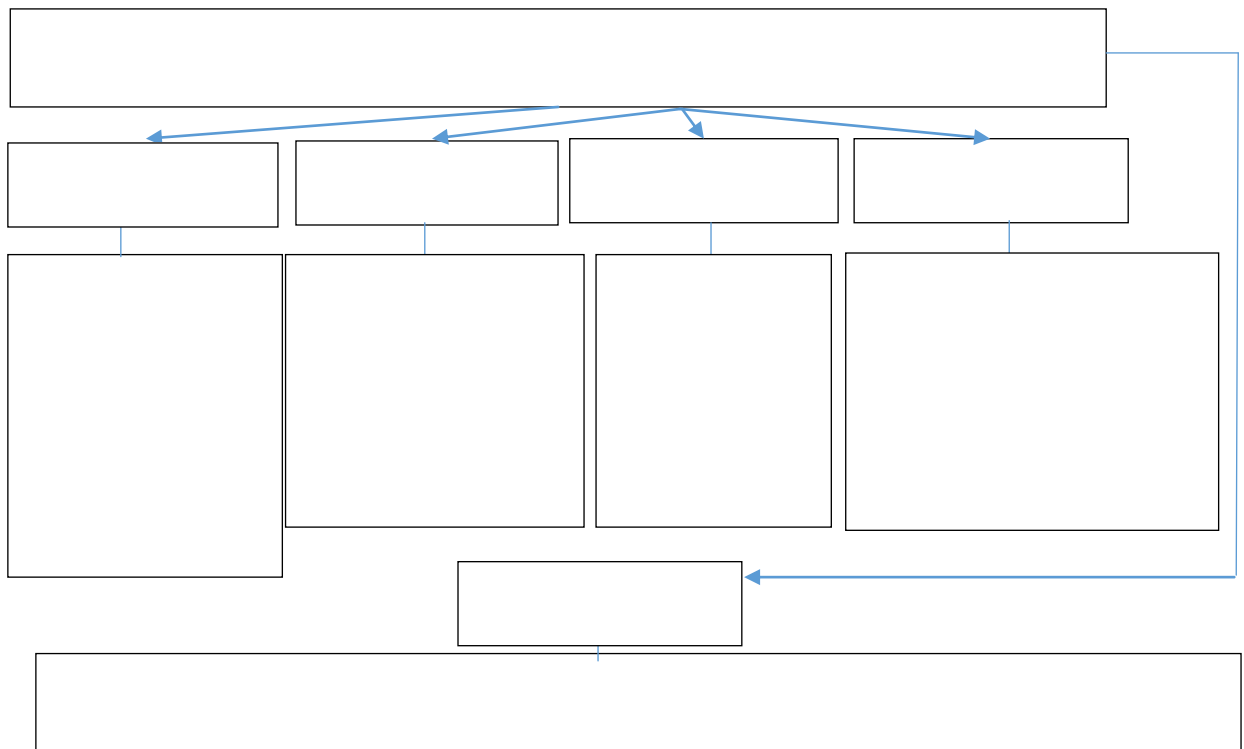


Рис. 2.3. Інвестиційні проєкти ТОВ, 2019-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними спеціалістів ТОВ

Основними інвестиційними проектами розвитку підприємства в 2019-2023 рр. стали: автоматизація робочого місця головного агронома (окупність інвестицій складає 1 рік), придбання зернової сівалки СЗ-4,2 (Тітан 420 mini-till) (окупність становить 5 років), закупівля трактора ХТЗ-242К.20 (окупність складає 3 роки), придбання двох ноутбуків для бухгалтерії (окупність проекту більше 1 року), реконструкція зерносушильного комплексу (окупність інвестицій становить 10 років) і оновлення фасаду адміністративного приміщення (соціальна інвестиція).

Динаміку інвестицій товариства проаналізуємо в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка інвестицій ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. від 2019 р., (+, -)
	2019	2020	2021	2022	2023	
Інвестиції – всього, тис. грн	79411,0	87149,0	12198,0	93956,0	95837,0	16426,0
у т. ч. залучено власних інвестицій (власний капітал)	51007,0	55146,0	8190,0	61834,0	64003	12996,0
зареєстрований (пайовий) капітал	44,0	44,0	44,0	44,0	44,0	0,0
капітал у дооцінках	1697,0	1697,0	1697,0	1697,0	1697,0	0,0
нерозподілений прибуток	49266,0	53405,0	47973,0	60093,0	62262,0	12996,0
Довгострокові кредити банків	28404,0	32003,0	4008,0	32122,0	31834,0	3430,0
Питома вага власних інвестицій, %	64,2	63,3	67,1	65,8	66,8	2,6
Чистий прибуток від операційної діяльності, тис. грн	9499,0	16224,0	13906,0	6583,0	12580,3	3081,3

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

У 2023 р. підприємству вдалося вкласти 95837,0 тис. грн, що на 16426,0 тис. грн вище порівняно з 2019 р. З них 66,8 % склали власні кошти, отримані з прибутку товариства.

В 2021 р. АБ «Укргазбанк» співфінансувався проект від ПрАТ «Харківський тракторний завод» для товариства з обмеженою відповідальністю з придбання трактора ХТЗ-242К.20. Загальна вартість трактору становила 1330,0 тис. грн, з яких 20,0 % було компенсовано із

державного бюджету відповідно щодо Порядку використання коштів щодо часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва та 1064,0 тис. грн підприємство отримало у вигляді кредиту під 10,0 % річних від АБ «Укргазбанк» (додаток Г). Для отримки компенсації спеціалісти підприємства: здійснили оплату по техніці, що входила до переліку техніки щодо компенсації за допомогою державного бюджету через АБ «Укргазбанк»; відкрили рахунок в банку й подали заявки разом з документами, що підтверджують придбання техніки й обладнань, наприклад: свідоцтво про державні реєстрації техніки, копія платіжних доручень та актів прийому-передачі техніки; державний банк надавав Мінагрополітики інформацію щодо суми грошей, що підлягають частково компенсації; Міністерство аграрної політики та продовольства сформувало реєстр аграрних товаровиробників, і на його основі ТОВ отримало кошти через акціонерний банк.

Однак, обсяги інвестицій підприємства недостатні для розширених відтворень, при цьому банківські кредити використовувався підприємством і в 2023 р. Для товариства з обмеженою відповідальністю кредитні ресурси мають ключове значення, оскільки підприємство має сезонний розрив між вкладеннями та надходженнями коштів, і потребує значних обігових засобів, що робить кредити основним джерелом фінансування.

Головними проблемами кредитування для аграрного підприємства стали: військове вторгнення, відсутність ліквідного забезпечення кредитів, зростання фінансових ризиків, високі відсотки, довгий розгляд кредитних заявок, сезонність виробництва, нестабільність фінансової та політичної ситуації, а також негативні зміни в якості ґрунтів і непостійність законодавства. Підприємство залучало кредити для покриття витрат на весняно-польові роботи. Під час вибору банку для кредитування керівництво звертало увагу на компетентність банку та кваліфікацію його працівників, а також надавало банку необхідну інформацію про фінансові показники підприємства, наявність основних засобів і статус клієнта банку. Наступним етапом є оцінка ефективності використання інвестицій на підприємстві

(табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Показники оцінювання ефективності інвестицій в ТОВ, 2019-2023 рр.

Показники	Роки					2023 р. від 2019 р., (+, -)
	2019	2020	2021	2022	2023	
Залучено інвестиції – всього, тис. грн	87149,0	79411,0	12198,0	93956,0	95837,0	8688,0
Питома вага власних інвестицій, %	63,3	64,2	67,1	65,8	66,8	3,5
Окупність інвестицій, років	5,3	6,8	3,8	6,9	7,2	1,9
Припадає інвестицій на:						
1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	23869,9	22413,5	3442,8	26518,8	27049,7	3179,8
1 грн вартості основних засобів, грн	2,1	1,5	0,2	1,6	1,6	-0,5
на 1 працівника, тис. грн	1210,4	1118,5	182,1	1402,3	1521,2	310,8
1 грн чистого прибутку, грн	21,1	10,2	1,0	43,3	47,6	26,5
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	9499,0	16224,0	13906,0	6583,0	12580,3	3081,3
1 га сільськогосподарських угідь	2,6	4,6	3,9	1,9	3,6	0,9
1 грн вартості основних засобів	0,2	0,3	0,3	0,1	0,2	0,0
1 працівника	131,9	228,5	220,7	104,5	199,7	67,8
Рівень рентабельності інвестицій (ROI), %	10,9	20,4	114,0	7,0	13,1	2,2

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності ТОВ

Відповідно, інвестиційна стратегія товариства є складовою частинкою загальної стратегії і базується на сформованих цілях довгострокового розвитку. Вона формує характер і обсяг потрібних інвестиційних ресурсів для отримання цілей, пріоритетні напрями інвестиційної діяльності щодо конкретного періоду часу та слугує інструментом реалізації місії підприємства. Розглянемо особливості етапів інвестування:

перший етап (2019 р.) – стабілізація інвестиційної роботи через

пандемію COVID-19;

другий етап (2020-2021 рр.) – збільшення обсягів інвестицій у підприємство, що сприяло підвищенню загального обсягу виробництва аграрної продукції на 15,0 %. Поступово оновлення виробничих потужностей дасть можливість нарощувати темпи виробництва. Основними стримуючими факторами були низький фінансовий стан підприємства (рентабельність становила 7,3 % та 9,6 % відповідно), а також тенденція до збільшення частки залучених ресурсів до 67,1 % у 2020 р. та 65,8 % у 2021 р. Загалом, аналіз інвестиційної діяльності свідчить про середній рівень ефективності, завдяки успішному менеджменту та сприятливим умовам;

третій етап (2022-2023 рр.) – повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що призвело до спаду виробництва та збільшення періоду окупності інвестицій з 7,0 % до 13,1 % на рік. Основні інвестиції були спрямовані на розвиток рослинництва і розширення логістичних можливостей підприємства.

Отже, механізм інвестування в товаристві з обмеженою відповідальністю є задовільним, оскільки визначається кількістю та раціональністю вкладених інвестицій. Інвестиційну діяльність підприємства координують директор і наглядова рада. Протягом 2019-2023 рр. підприємство використовувало комбіновану інвестиційну стратегію, місією якої було досягнення зростання прибутковості на 7 % (це завдання не було виконано). Незважаючи на труднощі, підприємство змогло залучити додаткові фінансові ресурси, як власні, так і позичені, що дозволило здійснити необхідні інвестиції в техніку та розширення виробничих потужностей. Проте, для подальшого розвитку і зростання прибутковості підприємству необхідно оптимізувати інвестиційну стратегію, зосередившись на довгострокових інвестиціях та диверсифікації джерел фінансування.

Загалом, хоча інвестиційна діяльність підприємства зазнала впливу

негативних факторів, вона продовжує бути важливим елементом для підтримки та розвитку аграрного виробництва в умовах непередбачуваних змін на ринку та зовнішньому середовищі.

Висновки до розділу 2

Аналіз механізму залучення інвестицій підприємством показав:

1. За період 2019–2023 рр. відбулося зростання активів на 66,6 % і значне підвищення вартості основних засобів (72,5 %), що свідчить про ефективне використання ресурсів. Однак висока зношеність обладнання (коефіцієнт зносу 0,6) потребує оновлення виробничої бази. Незважаючи на значні земельні ресурси (3543 га), продуктивність праці знизилась до 32 тис. грн на одного працівника, що вплинуло на прибутковість підприємства. Низький рівень рентабельності (1,6 %) створює додаткові ризики для інвесторів і потребує більш ефективних управлінських рішень.

2. Зменшення кількості працівників з 128 до 89 осіб у 2019-2023 рр. стало серйозним викликом для підприємства, що зумовило зниження продуктивності праці на 45,1 %. Водночас інвестиції на одного працівника зросли на 310,8 тис. грн (25,7 %), досягнувши 1514,6 тис. грн у 2023 р., що свідчить про кращу капіталізацію робочої сили. Такі показники демонструють потенціал для подальшого вдосконалення за умови стабілізації зовнішніх факторів.

3. Управління інвестиційною діяльністю має системний характер і базується на стратегічному плануванні. Основними джерелами фінансування є власні кошти (66,8 % у 2023 р.), довгострокові кредити та державні програми компенсації. Інвестиції були спрямовані на оновлення техніко-технологічної бази, інновації та модернізацію виробництва, зокрема придбання сільськогосподарської техніки і реконструкцію зерносушильного комплексу. За цей період обсяг інвестицій зріс на 20,7 %, а показник окупності інвестицій становить 7,2 роки. Попри збільшення ROI до 13,1 %, ці показники залишаються нижчими за бажаний рівень для аграрного сектору.

4. Основними викликами для інвестиційного середовища є економічна нестабільність, зростання цін на енергоносії, дефіцит кваліфікованих кадрів та воєнний стан. Довгий розгляд кредитних заявок і високі відсоткові ставки також ускладнюють залучення зовнішніх коштів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення механізму залучення інвестицій в підприємство

Під час вдосконалення реалізації інвестиційного проекту важливо не тільки визначити методи та джерела фінансування та забезпечити оптимальну структуру інвестиційних ресурсів товариства. Зважаючи на різноманітні підходи до класифікації джерел фінансування інвестицій, пропонується їх детальна класифікація (додаток Д). Таким чином, у 2025 р. для підприємства доцільно впровадити класичне змішане фінансування.

Рекомендуємо також застосувати механізми оптимізації структури інвестиційних ресурсів, які включають такі етапи:

формування цілей, обсягів й джерел формування інвестиційних ресурсів;

виокремлення умов і шляхів залучення інвестицій згідно до видів діяльності; обґрунтування шляху оптимізації обсягів інвестиційних ресурсів;

оцінювання синергії приростів інвестиційних ресурсів;

прийняття оптимальних співвідношень між джерелами ресурсів.

Успішний розвиток товариства вимагає ефективного та масштабного інвестиційного забезпечення. Однак особисті, залучені й позикові інвестиційні джерела товариства є недостатніми щодо повного задоволення потреб у інвестиціях. Для забезпечення сталого розвитку підприємства важливо не лише залучати інвестиції, а й ефективно їх використовувати. Оптимізація структури інвестиційних ресурсів дозволяє знизити витрати на залучення капіталу та підвищити фінансову стійкість підприємства. Складові елементи механізму оптимізації обсягу інвестиційних ресурсів на всіх етапах представлені на рис. 3.1.

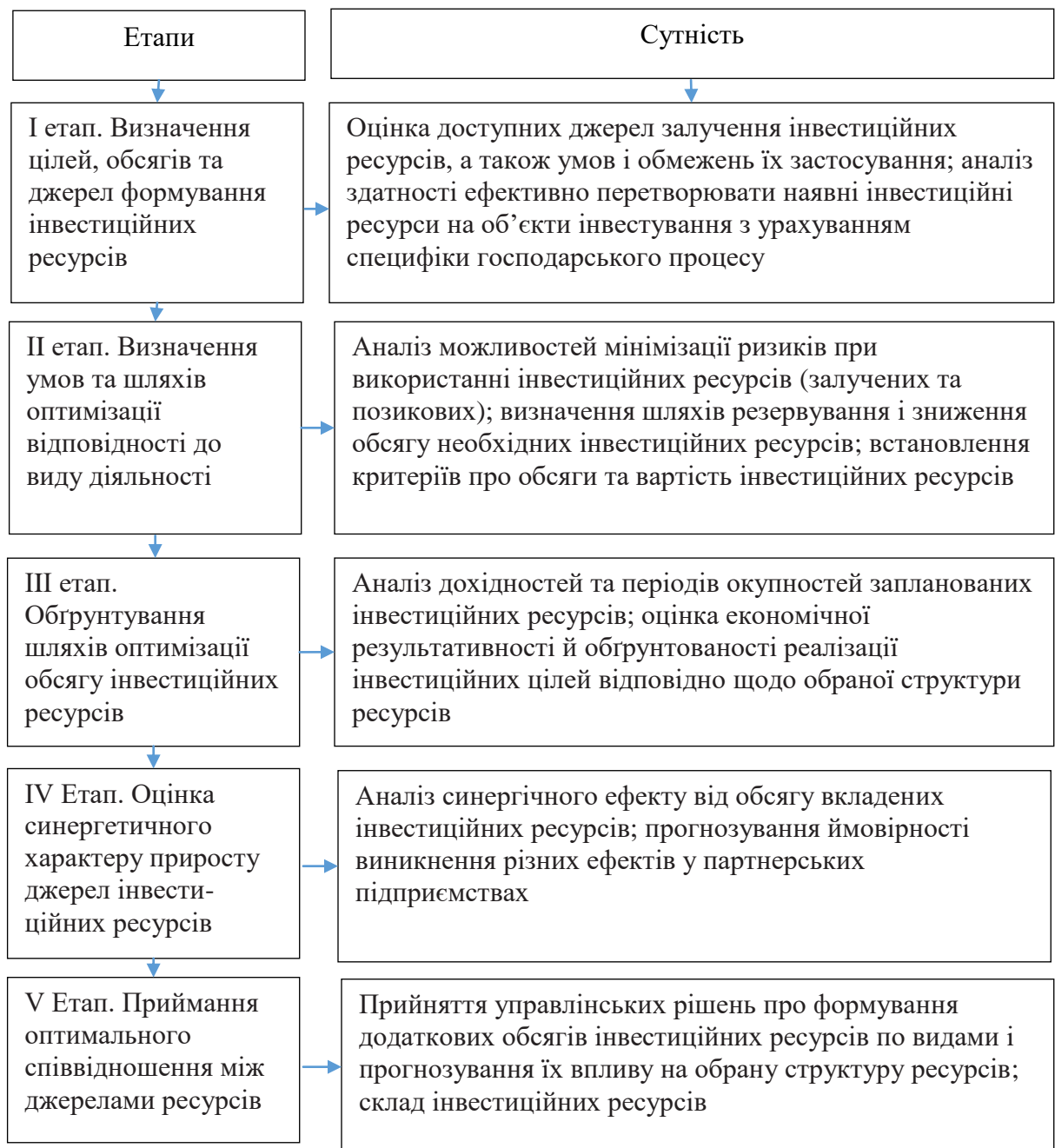


Рис. 3.1. Механізм оптимізації обсягів необхідних інвестиційних ресурсів ТОВ, 2025-2029 рр.

Джерело: доповнено автором [52]

Пропонована схема оптимізації інвестиційних ресурсів в товаристві відображає багатоступеневий процес управління даними ресурсами.

Кожен з означених напрямів інвестиційних діяльності щодо формування й підвищення інвестиційної привабливості реалізується із допомогою відповідних інструментів (рис. 3.2).



Рис. 3.2. Удосконалена структура підсистеми управління інвестиційною привабливістю ТОВ, 2025-2029 рр.

Джерело: доповнено автором [47, с. 233]

Зазначені суб'єкти інвестування мають зацікавленість у довгострокових відносинах. У деяких випадках інвестори діють в інтересах товариства, але не володіють прямим впливом на рішення, що приймаються

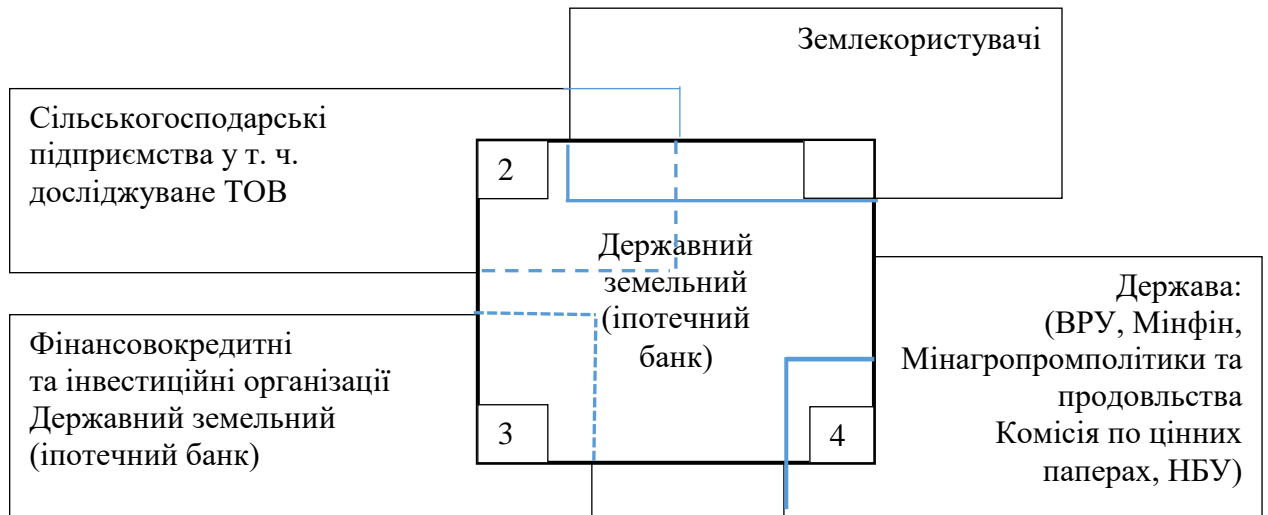
менеджментом компанії. Логічно, що підприємству доцільно використовувати іпотеку як інструмент кредитування, що дозволяє знизити рівень ризику на основі застави землі чи іншого нерухомого майна. Однак, іпотечне кредитування через особливості обігу земельних ресурсів сільськогосподарського призначення на даний момент не є повноцінним фінансовим інструментом і не має товарний характер.

Об'єктом іпотеки у аграрній сфері є земля, до прикладу – сільськогосподарські угіддя, що, згідно з чинними нормативними актами, можуть бути заставою на основі права оренди. Доцільно застосовувати кредитування не лише земель, а й прав на їх оренду, що дозволяє Закон України «Про іпотеку». Проте законодавча база в Україні щодо іпотеки має недоліки. Земельний кодекс передбачає право застави та не уточнює механізми повторного розпорядження заставами та не вирішують питання цільових використань земель сільськогосподарського призначення, які переходять до кредитора через несплату боргу. Іпотечні земельні позички повинні мати такі характеристики:

- земельна ділянка, що є під заставою, залишається у позичальників;
- термін іпотеки буде довгостроковим – від 5 до 30 років;
- ставка % повинна бути порівняно низькою;
- сума кредитів не повинна перевищувати 60,0 % вартості нерухомості;
- земля в якості застави в вигляді цінних паперів повинна продаватися на вторинних ринках, що дозволить здійснювати рефінансування іпотечних кредитів та дасть можливість банкам надавати нові кредити;
- зобов'язання за іпотекою може переходити до певного власника заставленої землі;
- має бути можливим повторна заставка землі, якщо її вартість не буде повністю використана попередньою заставою;
- іпотека повинна бути відкритою, що передбачає реєстрацію в певних органах.

Іпотечними кредитуваннями передбачено ринкове оцінювання об'єктів

іпотеки, зокрема землі. Ця оцінка можлива тільки на основі функціонування ринкових механізмів та узгодження параметрів попиту і пропозиції, що визначаються на основі якісних характеристик земельного фонду. Покажемо механізм роботи Державного земельного іпотечного банку в взаємозв'язку з іншими учасниками іпотечних кредитувань (рис. 3.3).



Умовні позначення:

- операції під заставу права власності на сільськогосподарські угіддя;
- операції під заставу права оренди сільськогосподарських угідь;
- інші операції, пов'язані із фінансуванням іпотеки

Рис. 3.3. Схема взаємодії основних суб'єктів іпотечного кредитування, 2025 р.

Джерело: доповнено автором [44]

На рис. 3.3 представлено умовну схему взаємодії учасників іпотечного кредитування (змішане фінансування), яка включає наступні елементи (відповідно до позначок на схемі):

землевласники мають право отримати іпотечний кредит під заставу земельної ділянки (перетин з пунктом 2 показує, що більшість земельних ділянок перебувають в оренді у сільськогосподарських підприємств);

право на отримання іпотечного кредиту під заставу оренди земельної ділянки (передбачає створення складного механізму, що має враховувати:

схеми виплати орендної плати за умови вилучення ділянки через

неплатоспроможність позичальника; термін оренди земельної ділянки, що підлягає заставі;

повернення землі до сільськогосподарського використання у разі її вилучення банком).

Участь фінансових і інвестиційних організацій в акціонерному капіталі Державного земельного (іпотечного) банку, з обмеженням їхньої частки до 49,99-24,99% (перше значення є бажаним, але накладає обмеження на використання блокуючого пакету акцій). Крім того, ці суб'єкти можуть брати участь у купівлі-продажу фінансових інструментів, таких як іпотечні векселі та іпотечні сертифікати;

Участь органів державної влади у фінансуванні та управлінні операційною діяльністю земельного банку, що пов'язано з ризиками недофінансування з Державного бюджету, можливим адміністративним втручанням у роботу банку та неефективним розпорядженням вилученими земельними ділянками, що були заставлені неплатоспроможними землевласниками (орендарями).

Створення іпотечного фінансування вимагає розвитку повноцінного ринку землі та налаштування фінансово-кредитних механізмів, що відповідають специфіці аграрного сектору. Це включає ухвалення таких законів, як «Про ринок земель», «Про обіг земель сільськогосподарського призначення», «Про державний іпотечний банк» і вдосконалення Закону України «Про державний земельний кадастр».

Отже, використання нових альтернативних джерел фінансування інвестиційної стратегії підприємства сприяє збільшенню кількості впроваджених інновацій.

Перш ніж розробляти бюджет інвестиційних проектів, у підприємстві мають бути визначені основні цілі діяльності.

Базові цілі розвитку підприємства в рамках мультипроєкту показано на рис. 3.4.

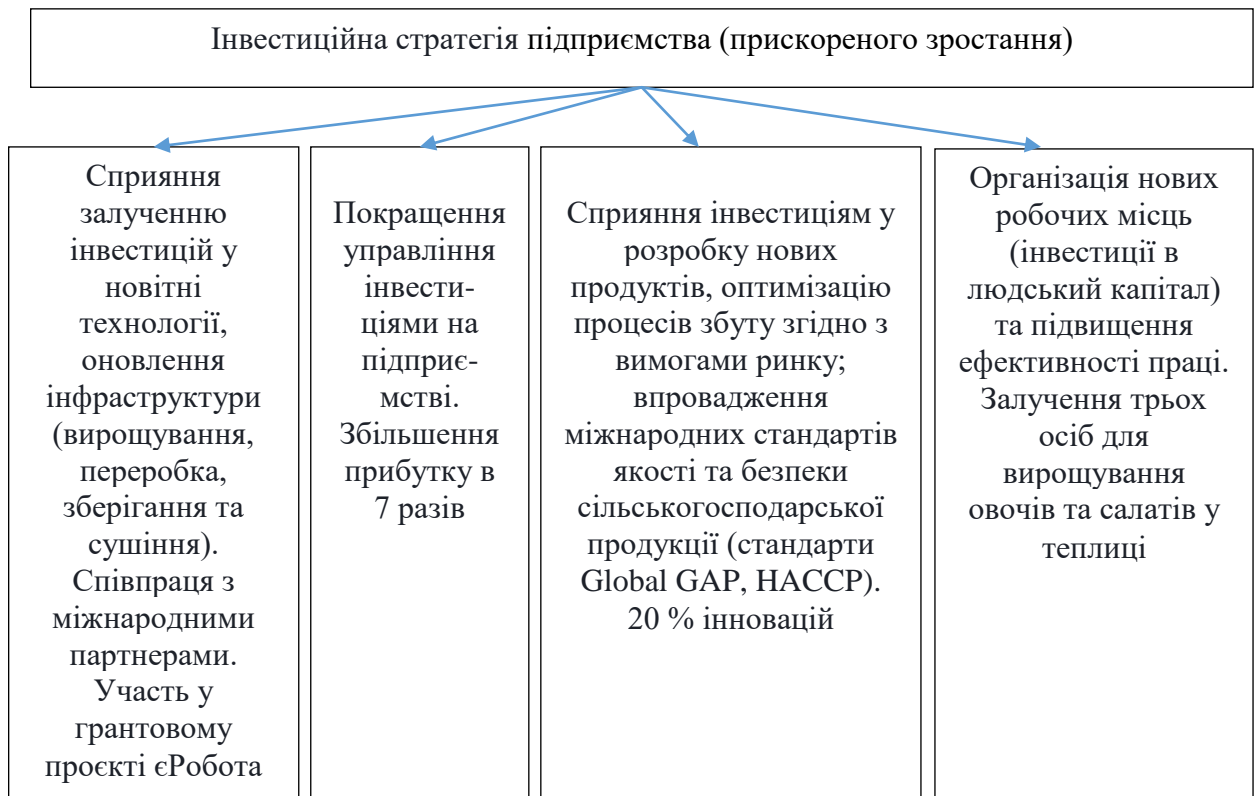


Рис. 3.4. Інвестиційна стратегія ТОВ, 2025-2029 рр.

Джерело: авторська пропозиція

Отже, інвестиційна діяльність ТОВ буде орієнтована на покращення управління інвестиціями. Для ефективного управління інвестиціями важливо врахувати не тільки фінансові ресурси, але й оптимальні стратегії їх розподілу між різними проєктами. Визначимо загальну суму інвестицій для реалізації проєктів розвитку, джерела їх отримання та прогнозований період окупності в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Інвестиційні витрати на реалізацію проєктів розвитку
ТОВ, 2025-2029 рр.**

Мультипроєкти розвитку	Рік впровадження	Інвестиції, тис. грн	Джерела інвестиційних витрат	Плановий період окупності проєкту, років	Доцільність
1	2	3	4	5	6
Техніко-технологічні:					
купівля комбайну John Deere 2023 р. випуску	2025	9816,0	власні кошти, приватні інвестиції та банківський кредит	4,2	доцільно

Продовж. табл. 3.1

1	2	3	4	5	6
будівництво теплиці	2025	551,5	власні кошти, державний грант	2,1	доцільно
придбання сівалки точного висіву Astra 6	2026	650,0	інвестиційний лізинг	2,5	доцільно
Інформаційні:					
впровадження стандарту Global GAP	2026	240,0	приватні інвестиції	3,5	доцільно
реалізація продукції через товарну біржу Agrana	2028-2029	0,5	приватні інвестиції	0,5	доцільно
Управлінські:					
оптимізація галузевої структури підприємства	2026	20,0	власні кошти	1,0	доцільно
введення посади інвестиційного менеджера (0,25 ставки)	2027	70,4	власні кошти	1,5	доцільно
створення фонду нагромадження	2029	x	x	1,2	доцільно
Всього	x	11348,4	x	x	x

Джерело: авторська пропозиція

Отже, інвестиційна стратегія підприємства базуватиметься на впровадженні інновацій. Відповідно, реалізація всіх запропонованих проектів є обґрунтованою і дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємства.

3.2. Ефективність фінансування бізнес-проектів

Основним завданням при розробці бізнес-плану є залучення та обґрунтування інвестицій та кредитів, у тому числі іноземних, що потрібні для реалізації проектів техніко-технологічного переоснащення або реконструкції підприємств. Бізнес-план є важливим інструментом для вибору альтернативних варіантів інвестування та підтвердження можливості їх повернення за умов ефективного використання.

З огляду на постійні обстріли Херсонської області в 2024 р., внаслідок яких громади недоотримують значну чисельність фруктів та овочів, рекомендуємо застосувати стратегію диверсифікації й вирощувати овочі (огірки та помідори) й зелень (петрушка та кріп) у теплиці. Планується, що продукція будуть продавати на тендерній основі у ПрАТ «МиргородКурорт», у магазини Миргородського району і на ринки міста Миргород. Ураховуючи велику чисельність внутрішньо переміщених осіб в цьому регіоні, попити на продукцію будуть високим.

Витрати на обладнання теплиці та необхідні матеріали наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Витрати на обладнання теплиці в ТОВ, 2025 р.

Стаття витрат	Сума витрат, тис. грн
Оренда земельної ділянки	20,0
Полікарбонатна теплиця 44×44 м ²	125,0
Інвентар	122,0
ГАЗ 3302 «Газель-Бізнес»	85,0
Затрати на електрику (люмінісцентні лампи)	33,0
Опалювальна система	95,0
Вода для поливу (буріння свердловини)	11,5
Система автоматичного управління мікрокліматом	60,0
Всього	551,5
у т. ч. за рахунок грантової програми «Робота «Своя теплиця» (70,0 %)	386,1
власні кошти (30,0 %)	165,4

Джерело: розрахунки автора за даними [20; 50; 62]

Загальна вартість обладнання складає 551,5 тис. грн. У рамках грантової програми «Робота «Своя теплиця» ТОВ отримає 70% фінансування (386,1 тис. грн), а 30,0 % (165,4 тис. грн) буде покрито за рахунок власних коштів. Вартість доставки обладнання буде включена у загальну суму вартості обладнання. Засновники ТОВ вирішили впровадити досвід тепличних господарств Норвегії, але адаптувати його під українські умови.

Відкриття теплиці та вирощування овочів у ній є перспективним кроком для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Щоб допомогти громадянам зменшити безробіття та підтримувати економіку, держава продовжує надавати підтримку працюючим підприємцям. Тому рекомендується ТОВ скористатися грантовою програмою «Робота». У межах програми «Своя теплиця» держава може виділити до 7 мільйонів грн на створення тепличного господарства. Для отримання гранту підприємець повинен відповідати критеріям програми – бути віком від 18 до 65 років та мати зареєстровану юридичну особу. Для цього ТОВ необхідно підготувати реалістичний і ефективний бізнес-план.

Щоб отримати грант від «Робота», необхідно подати заявку через портал Дія та прикріпити відповідні документи. Для програми «Своя теплиця» це буде проект будівництва теплиці, а для категорії «Своя справа» – бізнес-план. Після перевірки заявки слід надати фінансові документи, такі як розшифровка розрахунків, фінансова звітність та договори оренди. Список необхідних засобів для роботи теплиці наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Засоби для роботи теплиці ТОВ, 2025 р.

Матеріали для роботи теплиці	Витрати, тис. грн
Кам'яне вугілля (найдешевше паливо)	22,0
Вода для поливу (буріння свердловини)	4,5
Добрива (органічні та мінеральні)	150,2
Насіння помідор, огірків, перцю та зелені	160,1
Зарплата персоналу	720,0
Витрати на Інтернет, канцелярське обладнання	2,5
Витрати на упаковку	25,0
Всього	1084,3

Джерело: розрахунки автора за даними [50; 62]

Отже, загальна сума, яка буде виділена на функціонування теплиці, становитиме 1084,3 тис. грн. Для забезпечення роботи теплиці підприємство набере трьох співробітників: технолога та двох майстрів, які відповідатимуть за висаджування розсади, догляд за нею та розробку ефективних методів

вирощування (зокрема, шляхом аналізу діяльності конкурентів, наукових джерел та інформації з Інтернету). Співробітники підпорядковуватимуться головному агроному підприємства. План вирощування овочів та зелені на кожен рік представлений у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Програма вирощування овочів у ТОВ, 2025-2027 рр.

Показник	Роки		
	2025	2026	2027
Помідори, ц	550	690	720
Огірки, ц	800	830	870
Зелень (петрушка, кріп)	110	120	130
Урожайність помідорів, кг/м ²	22		
Урожайність огірків, кг/м ²	33		
Зелені, кг/м ² :			
петрушка	8		
кріп	0,6		

Джерело: розрахунки автора

Продукція буде реалізовуватись шляхом укладення контрактів на пряму поставку оптовим покупцям та організації рекламних акцій. У рамках проєкту ТОВ планує здійснювати комерційну діяльність за наступною схемою (рис. 3.4).



Рис. 3.4. Схема комерційної діяльності ТОВ при вирощуванні овочів, 2025 р.

Джерело: розрахунки автора

При виборі цього виду продукції ТОВ орієнтувалося на кілька вигідних умов для мешканців та гостей м. Миргород, таких як: помірні ціни на

продукцію, виробництво імпортозамінних товарів та постачання екологічно чистих продуктів протягом року.

Реалізація цього проєкту планується на період з вересня по лютий 2025 р. (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Календарний план реалізації проєкту по вирощуванню овочів у ТОВ,
2025 р.**

Назва заходу	Місяць					
	вересень	жовтень	листопад	грудень	січень	лютий
Маркетингові дослідження і розробка документації. Визначення джерел фінансування і виплата авансу за каркас обладнання	x					
Пошук персоналу		x				
Поставка обладнання і його монтаж			x			
Розміщення реклами				x		
Висаджування насіння на розсаду					x	x

Джерело: побудовано автором на основі [50; 62]

У січні та лютому 2025 р. планується висадка розсади, а перші плоди очікуються в березні 2025 р. Унікальність та специфіка технологічного процесу вимагають наявності висококваліфікованих спеціалістів, що сприятиме підвищенню рівня освіти серед працівників ТОВ. Реалізація цього проєкту також дозволить освоїти новітні технології вирощування та зберігання овочів, а також впровадити ефективні методи управління збутом і просуванням товарів на ринку.

Цей проєкт відповідає потребам економічного розвитку України, оскільки сприятиме розвитку тепличних господарств, що відповідають світовим стандартам, і допоможе витіснити імпорт овочевої продукції. Реалізація бізнес-проєкту сприятиме: витісненню імпорту в цьому сегменті ринку; збільшенню товарообігу в регіоні; створенню здорової конкуренції серед оптових і роздрібних продавців овочів; створенню нових робочих місць; збільшенню податкових надходжень. Організація сучасного

тепличного господарства дозволить забезпечити мешканців Миргородського району високоякісною сільськогосподарською продукцією протягом року та значно покращити рівень життя потенційних споживачів. Економічну ефективність проєкту наведено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Економічна ефективність будівництва теплиці ТОВ, 2025 р.

Показник	Значення
Валовий дохід, тис. грн	22,0
Виробничі витрати, тис. грн	1084,3
Прибуток, тис. грн	260,0
Інвестиції, тис. грн	551,5
Рівень рентабельності продаж, %	24,0
Період окупності, %	2,1

Джерело: розрахунки автора

У 2025 році планується зібрати чотири урожаї в теплиці. Від продажу продукції підприємство очікує отримати 187,5 тис. грн, а загальний прибуток складе 260,0 тис. грн. Проєкт окупиться протягом 2,1 року.

Для уникнення помилок при написанні бізнес-плану фахівцям ТОВ рекомендується пройти навчання в Державному центрі зайнятості, де регулярно публікуються оголошення про тренінги. Варто особливо звертати увагу на відповідність дохідної та розхідної частин бізнес-плану, оскільки їх невідповідність є поширеною помилкою. У разі потреби можна звернутися за консультацією до банківських спеціалістів.

Планується отримання фінансової підтримки від «Робота», при цьому ТОВ зобов'язується створити три нові робочі місця, вести підприємницьку діяльність протягом затвердженого періоду та регулярно сплачувати податки. Вирощування огірків і томатів буде здійснюватися в опалювальній теплиці. Для мінімізації екологічного впливу та з економічних міркувань буде впроваджена система збору та повторного використання дренажних вод. Полив рослин здійснюватиметься автоматично через трубки, що подають воду безпосередньо до кожної рослини. Догляд за рослинами та збирання

врожаю виконуватимуть тимчасові працівники кілька годин на день. Реалізація продукції буде проводитися через супермаркети, магазини та ринки за попередньою домовленістю з замовниками. У 2026 р. планується збільшити виробничі потужності вдвічі, побудувавши ще одну теплицю, висадити ранню картоплю та розширити ринок збуту продукції, уклавши угоди з ринками та магазинами Полтавської області. Середні ціни на продукцію залежно від каналу реалізації наведені в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

**Ціна одиниці продукції ТОВ у залежності від каналу реалізації, 2025 р.
(листопад, реалізація з теплиці)**

Види продукції	Реалізація, грн/ц		
	шляхом прямих поставок для ПРАТ «МиргородКурорт»	через супермаркети м. Миргород: Хвилінка та Сільпо	після проведення додаткових рекламних заходів
Помідори	45,0	47,0	49,0
Капуста	35,0	36,0	37,0
Огірки	33,0	33,5	34,0
Картопля	42,0	43,0	46,0

Джерело: розрахунки автора

Для досягнення максимального прибутку необхідно вибрати оптимальні канали реалізації продукції, при цьому огірки мають становити не менше 10,0 % від загального обсягу виробництва. Згідно з теорією матричних ігор, розв'язок парної гри може бути знайдений як у чистих, так і в змішаних стратегіях. Аналіз даних, наведених у табл. 3.10, показав, що задачу, яка моделює процес вирощування овочевої продукції, можна вирішити за допомогою змішаних стратегій. В результаті цього, задача теорії ігор трансформується в задачу лінійного програмування, яку можна представити математично таким чином:

$$45,0x_1 + 35,0x_2 + 33,0x_3 + 42,0x_4 \geq V,$$

$$47,0x_1 + 36,0x_2 + 33,5x_3 + 43,0x_4 \geq V,$$

$$49,0x_1 + 37,0x_2 + 34,0x_3 + 46,0x_4 \geq V,$$

$$x_3 \geq 0,1,$$

$$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 = 1,$$

$$V = F_{\max},$$

де x_1, x_2, x_3, x_4 – частки кожного з видів продукції в її сумарному виробництві; V – оптимальний прибуток (ціна гри) від реалізації одиниці продукції за різних варіантів її реалізації, виражений у грн.

Представимо матрицю задачі для визначення оптимальних каналів реалізації продукції в ТОВ:

$$P = \begin{pmatrix} 45,0 & 47,0 & 49,0 \\ 35,0 & 36,0 & 37,0 \\ 33,0 & 33,5 & 34,0 \\ 42,0 & 43,0 & 46,0 \end{pmatrix}$$

Розв'язавши сформульовану задачу відносно $x_1 - x_4$, за допомогою засобу Пошук рішення MS Excel (додаток Е), отримаємо $x_1 = 0,16$, $x_2 = 0,16$, $x_3 = 0,1$, $x_4 = 0,58$, $V = 41,6$.

Отже, частки кожного виду продукції в загальному виробництві такі: ранні томати – 16 %, капуста – 16 %, огірки – 10 %, картопля – 58 %. Гарантований прибуток становитиме 320,0 тис. грн. У зв'язку з цим, фахівці підприємства в процесі прийняття різноманітних виробничих рішень використовуватимуть можливості теорії матричних ігор.

Прогнозований обсяг виробництва та прибутку на основі застосування теорії матричних ігор дозволяє підприємству ефективно адаптуватися до змінюваних умов ринку. Враховуючи поточні тенденції та варіанти стратегій, підприємство зможе максимізувати свою вигоду та мінімізувати ризики. Також важливим аспектом є постійний моніторинг і коригування бізнес-плану, щоб досягнути оптимального балансу між витратами та доходами.

За допомогою точних розрахунків та стратегічного планування, ТОВ зможе успішно реалізувати свою інвестиційну стратегію і досягти сталого розвитку. Прогнозований прибуток та обсяг залучених інвестицій для розвитку підприємства, згідно з лінією тренду, представлені на рис. 3.5.

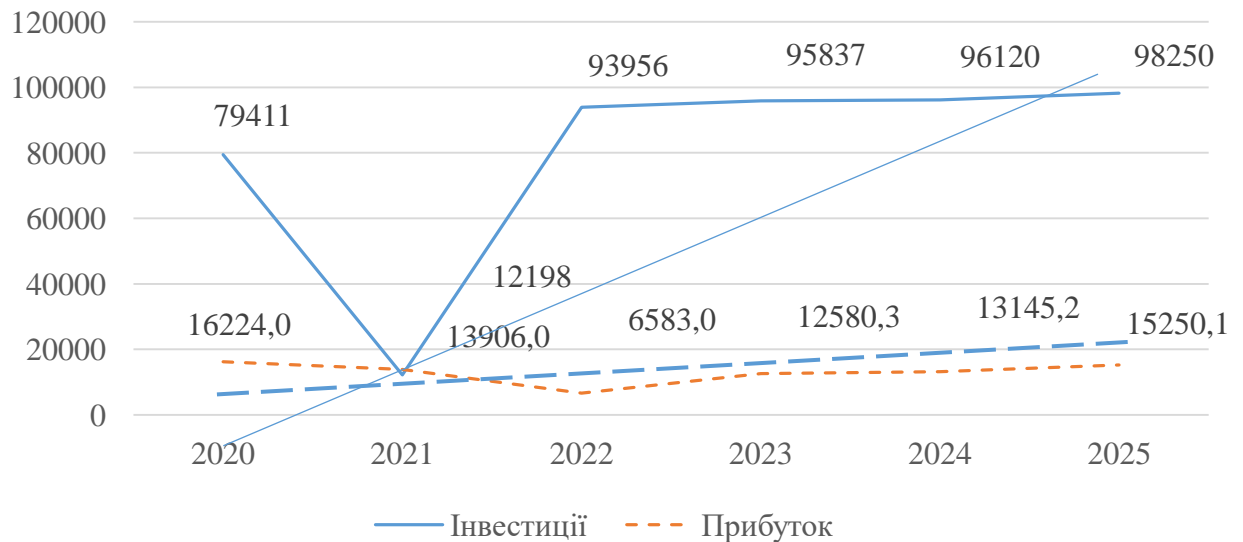


Рис. 3.5. Фактичний та прогнозований прибутки, обсяг залучених інвестицій в розвиток ТОВ на основі лінії тренду, 2020-2025 рр.:

- 1 ————— інвестиції;
- 2 - - - - - прибуток;
- 3 - - - - - лінія тренду

Джерело: побудовано автором на основі прогнозних даних

Залучення міжнародних та вітчизняних партнерів, а також використання їх технологій для розвитку агропідприємства, має велике значення для його подальшого росту. Гранти є важливим інструментом для збільшення виробничих потужностей ТОВ, особливо під час воєнного стану. Спеціалістам підприємства рекомендується брати участь у семінарах з інвестиційної діяльності, зокрема в рамках проекту USAID «Агророзвиток». Подальший розвиток підприємства передбачає значне покращення інвестиційного забезпечення завдяки вдосконаленню механізмів його застосування, що дозволить реалізувати ряд інноваційних проєктів. Використання стратегії прискореного зростання дозволить збільшити прибутковість підприємства в 2025 р. до 15250,1 тис. грн, що на 21,2 % більше, ніж у 2023 р. Також планується забезпечення довгострокової кредитної підтримки інвестиційних проєктів, стимулювання інвестиційної діяльності з боку державних органів та удосконалення нормативно-правової бази для регулювання залучення інвестицій у бізнес-проєкти.

Висновки до розділу 3

Удосконалення механізму залучення інвестицій підприємства передбачає:

1. Пропонуємо провести оптимізацію структури інвестиційних ресурсів. У 2025-2029 рр. підприємству рекомендовано застосовувати класичне змішане фінансування, яке поєднує власні кошти, державні гранти, приватні інвестиції та банківські кредити. Такий підхід дозволить знизити вартість залученого капіталу та підвищити фінансову стійкість підприємства. Серед головних проектів, які потребують інвестицій, є купівля сільськогосподарської техніки, будівництво теплиці та модернізація обладнання. Важливою частиною стратегії є також реалізація інноваційних проектів, що забезпечуватиметься не тільки власними коштами, а й зовнішнім фінансуванням.

2. Визначення ефективності інвестиційної стратегії є критичним для забезпечення успішної реалізації бізнес-проектів. Загальна вартість інвестицій на 2025-2029 рр. складає понад 11348,4 тис. грн, і найбільший ефект від цих вкладень може бути досягнутий через реалізацію інформаційних та управлінських проектів, таких як створення онлайн-платформ для реалізації продукції та запровадження міжнародних стандартів якості. Ці інвестиції мають короткий період окупності і дозволяють підприємству швидко відновити вкладені кошти, що є важливим фактором для залучення додаткових інвестицій.

3. Розвиток іпотечного кредитування є ще однією важливою складовою для залучення інвестицій в аграрний сектор. Впровадження механізмів іпотечного кредитування із заставою земельних ділянок та прав оренди дозволить отримати довгострокові кредити з низькими відсотковими ставками, що забезпечить стабільність фінансування для великих інвестиційних проектів. Крім того, застосування грантових програм, таких як «Робота», для фінансування будівництва теплиці дозволяє значно знизити початкові витрати. Враховуючи такі можливості, підприємство може значно

підвищити свою фінансову привабливість і забезпечити сталий розвиток на основі оптимізації використання інвестиційних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-процесів підприємства дав можливість зробити наступні висновки:

1. В ході дослідження виявлено, що незважаючи на зменшення земельного фонду, площа ріллі у 2023 р. залишається значною (3543 га), що дозволяє підтримувати виробничу базу. Збільшення активів підприємства на 66,6 % за період 2019-2023 рр. свідчить про ефективне використання ресурсів. Основні засоби зросли в ціні на 72,5 %, хоча їхній коефіцієнт зносу (0,6) вказує на необхідність оновлення виробничого обладнання.

2. Аналіз фінансової ефективності показав, що чистий прибуток у 2023 р. зменшився на 51,3 % порівняно з 2019 р. через підвищення собівартості та дефіцит працівників. Продуктивність праці знизилася до 32 тис. грн на одного працівника, що на 45,1 % менше, ніж у 2019 р. Рентабельність підприємства у 2023 р. залишилася на низькому рівні – 1,6 %, що свідчить про високі ризики для інвесторів. ТОВ спеціалізується на вирощуванні затребуваних культур: кукурудза (42,5 % товарної продукції), соняшник (23,8 %) та ріпак (11,4 %). Зменшення кількості працівників та дефіцит механізаторів негативно впливають на ефективність роботи.

3. Виявлено, що управління інвестиційною діяльністю в ТОВ є системним і базується на стратегічному плануванні. Основні інвестиційні напрями включають оновлення техніко-технологічної бази, впровадження інновацій та диверсифікацію джерел фінансування. У 2019-2023 рр. підприємство збільшило обсяг інвестицій на 16426,0 тис. грн (20,7 %). Основними джерелами інвестицій є власні кошти (66,8 % у 2023 р.), довгострокові кредити (33,2 %) та державні програми компенсації. Комбінація внутрішніх і залучених джерел забезпечила фінансування основних інноваційних проєктів, таких як придбання сільськогосподарської техніки та реконструкція зерносушильного комплексу.

4. Дослідження ефективності інвестицій показало: окупність інвестицій

у 2023 р. склала 7,2 роки, що є тривалим періодом для аграрного сектору. Показник рентабельності інвестицій (ROI) зріс до 13,1 %, хоча залишається нижчим за бажаний рівень. Інвестиції на одного працівника збільшилися на 310,8 тис. грн (25,7 %), що свідчить про підвищення ефективності використання робочої сили.

5. Визначено, що викликами інвестиційного середовища є воєнний стан, економічна нестабільність, зростання цін на енергоносії та дефіцит кваліфікованих кадрів стали основними бар'єрами для ефективного використання інвестицій. Довгий період розгляду кредитних заявок, високі відсоткові ставки та сезонність виробництва ускладнюють залучення кредитних ресурсів.

6. Дослідження показали, що підприємство досягло стабільного обсягу виробництва завдяки оновленню техніки та інвестиціям у рослинництво. Не вдалося досягти запланованого зростання прибутковості на 7 %, а збільшення періоду окупності інвестицій до 7,2 років свідчить про обмежену ефективність інвестиційної діяльності. Вкладення в інновації мають перспективу, але потребують додаткового фінансування для збільшення масштабу і швидшого повернення інвестицій. Механізм інвестування ТОВ є задовільним, але вимагає оптимізації в умовах високої конкуренції та економічної нестабільності.

Основними шляхами удосконалення механізму залучення інвестицій для реалізації бізнес-проектів підприємства будуть:

1. Запропоновано провести оптимізація структури інвестиційних ресурсів, зокрема у 2025-2029 рр. підприємству рекомендовано використовувати класичне змішане фінансування, що дозволить знизити вартість залученого капіталу та підвищити фінансову стійкість. Серед ключових проектів розвитку передбачено купівлю комбайну John Deere за 9816,0 тис. грн (плановий період окупності – 4,2 роки), будівництво теплиці за 551,5 тис. грн (окупність – 2,1 роки) та придбання сівалки Astra 6 за 650,0 тис. грн (окупність – 2,5 роки). Впровадження інноваційних проектів

забезпечуватиметься власними коштами, державними грантами, приватними інвестиціями та банківськими кредитами.

2. Пропонуємо ТОВ скористатися грантовою програмою «Робота для фінансування створення теплиці, що дозволить зменшити витрати на обладнання на 70,0 %. Це знизить фінансовий тиск на підприємство, зробить проєкт менш ризикованим для інвесторів і підвищуючи його фінансову привабливість.

3. Передбачено узгодження інвестиційної стратегії та інвестиції у проєкти. Загальна вартість інвестиційних проєктів на 2025-2029 рр. становитиме понад 11348,4 тис. грн. Управлінські ініціативи, зокрема введення посади інвестиційного менеджера (70,4 тис. грн) та створення фонду нагромадження, сприятимуть довгостроковому розвитку підприємства. Необхідність співфінансування (30,0 % власних коштів) також підвищує відповідальність підприємства за реалізацію проєкту. Інвестиції в теплицю є перспективними, оскільки передбачають сталий попит на продукцію завдяки постійно високому попиту на овочі й зелень, особливо в умовах регіону, де спостерігається велика кількість внутрішньо переміщених осіб.

4. Доцільним є розвиток іпотечного кредитування в аграрному секторі. Рекомендовано впроваджувати механізми іпотечного кредитування із заставою земельних ділянок чи прав на оренду, що дозволить залучати довгострокові кредити з порівняно низькою ставкою. Якщо сума кредиту не перевищує 60,0 % вартості землі то термін іпотеки буде становити від 5 до 30 років. Використання теорії матричних ігор для оптимізації стратегії реалізації продукції дасть можливість підприємству адаптуватися до змінюваних умов ринку.

5. Враховуючи прогнозовану рентабельність продажу (24,0 %) і короткий період окупності (2,1 року), бізнес-план виглядає оптимістично. Проєкти дозволять підприємству не тільки забезпечити себе прибутком, але й збільшити виробничі потужності, залучити нові робочі місця, і сприяти розвитку місцевої економіки.